

Milí a milé,

Učit *Literární seminář* a *Seminář z kulturní antropologie* online je nad mé momentální síly a chutě (a lepší už to nebude) – posílám tedy jen pár textů k dobrovolnému povyražení a nachytření.

POZOR! Účastníci *LiS* mají klasifikaci v 2. pololetí už uzavřenu.

Příslušníky Antropojugend prosím o splnění jediné krátké úlohy (viz níže), abych měl z čeho uvařit výslednou známku.

TEXTY PRO *LiS*

1) Nikdo, kdo by si chtěl udělat jasno v novodobé světové literatuře, by nemohl přeskočit tu ruskou – v 19. a na začátku 20. století patřila k nejreprezentativnějším a nejvlivnějším na světě.

Vybral jsem proto (a taky proto, že je mám rád, a proto, že chci zpochybnit primitivní nechuť ke všemu ruskému, kterou část vaší generace podělila po části generace svých předků a prapředků) dva čuprkluky ruské a jednoho sovětského: **Ivana Bunina** (říkejme mu horský křišťál), **Vladimira Nabokova** (broušený diamant) a **Andreje Platónova** (sopečná vyvřelina).

Kdyby po mně někdo z vás chtěl něco lepšího, nevěděl bych si rady.

2) Ve škole jsme bohužel už nestihli jedno z velkých témat umění nejen slovesného – *vztah reality a fikce*, případně dvou různých realit. Posílám dětsky básnivého **Miloše Macourka** z Čech, dospěle rozverného **Jamese Thurbera** z USA a mrazivého (u něj vzácná věc) **Ericha Kästnera** z Německa.

Taňce začala být zima a probudila se.

Vyprostila ruce z koňské houně, do níž se v noci nešikovně zabalila, protáhla se, zhluboka si povzddechla a znovu se celá schoulila. Přesto jí ale byla zima. Překulila se až k „hlavě“ pece a přitiskla k ní Vasku. Ten otevřel oči a pohlédl na ni tak radostně, jak se ze spaní dívají jen zdravé děti. Pak se obrátil na druhý bok a ztichl. Taňka také začala podřimovat. Ve světnici ale cvakly dveře: matka s námahou a s šustotem vlekla ze sňíky otep slámy.

„Je tam zima, teta?“ zeptal se pocestný, ležící na truhle.

„Ani ne,“ odpověděla Marja, „mlha je tam. A psi se válejí po zemi — to se určitě přiznají.“

Začala hledat zápalky a hřmotit pohrabáči.

Pocestný svěsil nohy z truhly, zívá a obouval se.

Do oken se dralo studené, namodralé jitřní světlo; pod lavicí se probudil kulhavý divoký kačer a teď tam syčel a káchal. Tele se zvedlo na rozkročené slabé nohy, křečovitě natáhlo ocas a tak hloupě a přerývaně zamňouklo, že se pocestný dal do smíchu a řekl:

„Och, ty sirotečku! Copak — krávu jste propili?“

„Prodali.“

„A koně nemáte?“

„Toho jsme taky prodali.“

Taňka otevřela oči.

Prodej koně jí obzvlášť jasně utkvěl v paměti. Za suchého větrného dne, „když ještě kopali zeměčata“, obědvávala matka na poli, plakala a říkala, že jí „sousto neleze do krku“. Taňka se jí na krk pořád dívala a nechápala, jak to vlastně matka myslí.

Ve velké a pevné bryčce s vysokým kozlíkem pak přijeli „ancikristi“. Byli jako když si z oka vypadnou — oba černí, usmolení, s opasky až nad kostrčem. Za nimi dorazil ještě

/7

jeden, ještě černější a s holí v ruce; hlasitě něco křičel a za malou chvíli vyvedl ze dvora koně a rozběhl se s ním po výhonu. Otec běžel za ním a Taňka si myslela, že se za ním žene, aby mu koně vzal, aby ho dohonil a znova si ho odvedl do dvora. Matka stála na prahu chalupy a hořekovala. Jak se na ni díval, dal se z plna hrdla do breku i Vaska... Potom „ten černý“ znova vyvedl koně ze dvora, přivázal ho k bryčce a klusem se rozjel z kopce...

„Ancikristi“ — koňští handlíři z města — vypadali od pohledu opravdu sveřepě, zvlášť ten poslední — Taldykin. Přišel později, před ním ti dva první jenom sráželi cenu. Týrali koně jeden přes druhého, trhali mu hubu, tloukli ho holemi.

„Tak hele,“ křičel jeden, „podívej, tady máš peníze a bůh tě miluj!“

„Jen si je nech, za poloviční cenu ho dát nemůžu,“ odpovídal vyhýbavě Korněj.

„Co meleš o poloviční ceně, vždyť tahle kobylka, ať řeknu málo, je starší než my dva dohromady! Že se boha nebojíš!“

„Co se budem zbytečně dohadovat,“ namítal rozržitě Korněj.

A v tu chvíli také přišel Taldykin, statný a tlustý městský chlap s obličejem mopslíka: lesklé, zlé černé oči, tvar nosu, lícní kosti — všechno na něm připomínalo tuhle psí rasu.

„Nač ten křik a žádná rvačka?“ řekl, když vešel do dvora a usmál se, pokud ovšem lze nadouvání nozder nazvat úsměvem.

Přistoupil ke koni, zůstal stát a dlouho lhostejně mlčel, dívaje se na něho. Pak se otočil a nedbale řekl svým kumpánům: „Koukejte si přichvátnout, už musíme jet, počkám na vás na vejhonu,“ — a vykročil ke vratům.

Korněj na něho nesměle zavolal:

„A co to, že ses na kobylu ani pořádně nepodíval?“

Taldykin zůstal stát.

„Ta za moc koukání nestojí,“ řekl.

/8

„Tak pojď přece, pohovoříme si...“

Taldykin k němu přistoupil a zatvářil se, jako když ho zmáhá lenora.

„No?“

Z ničeho nic uhodil koně pod břicho, škulbl mu ocasem, ohmatal ho pod lopatkami, přičichl si k ruce a poodstoupil.

„Tak co — je špatná?“ zeptal se Korněj a snažil se, aby to znělo jako vtíp.

Taldykin zabručel:

„Hm, kolikpak jí je?“

„Ta kobyla není stará.“

„Říkáš, že má první hlavu na krku?“

Korněj zrozpáčitel.

Taldykin rychle vrazil kobyle do koutku tlamy zařatou pěst, jako by jen letmo se jí podíval na zuby, a když si utíral ruku o šos, brebentivě a posměšně se zeptal:

„Ta že není stará? Tvůj děda s ní náhodou na svatbu nejel? ... No, nám se bude hodit, tady za ni máš jedenáct žlutejch.“

A na Kornějovu odpověď nečekal, vytáhl peníze a opadl koně za ohlávku.

„Děkuj pánubohu a koukej dát k lepšímu půl láhve vodky.“

„Co tohle je — co?“ urazil se Korněj. „Že se nestydíš, kamaráde!“

„Cože?“ zvolal výhrůžně Taldykin. „Ty budeš ještě mlít kušnou? Nestojíš o peníze? Bud' rád, žes pad na hlupáka — ber, říkám ti ber, dokad' není pozdě!“

„Copak tohle jsou nějaký peníze?“

„Bych prosil! Ty nemáš ani takový.“

„Tak to ne, to jí radši neprodáš...“

„Hele, za pár dní jí dáš za sedm a ještě volízneš všech deset — vzpomeneš si na mě...“

Korněj poodešel stranou, sebral sekeru a s výrazem přičinlivého člověka začal přisekávat oplín pro přední nápravu vozu.

/9

Potom koně zkoušeli na výběhu... A ať Korněj chytračil a ovládal se jak chtěl, všechno bylo marné, víc z nich nevyrazil.

Když ale přišel říjen a ve vzduchu zmodralém chladem zavířily a hustě začaly padat bílé vločky, zasypávající výhon, vrbové křoví a záspí u chalupy, musela se Taňka matce chtít nechtě každý den znova divit.

S počátkem zimy začínala obvykle všem dětem hotová muka: jednak proto, že byly jak posedlé touhou utéct z chalupy, přeběhnout po pás ve sněhu přes louku, klouzat se po prvním modrém ledě na rybníku, bušit do něho klacky a poslouchat, jak duní — jednak proto, že je matky pořád výhrůžně okřikovaly:

„Kampak? Fučí tam, zima je tam — a ona v jednom kuse jen ven a ven! S klukama na rybník, já ti dám! Koukej zalízt na pec, nebo si mě nepřej, čírtě zatracený!“

Většinou se musely nevesele spokojit s tím, že jim na pec podali misku s rozšypavými brambory, ze kterých se kouřilo, a kus hustě posoleného chleba páchnoucího špiží. Teď však jim matka po ránu vůbec nedávala ani chleba, ani brambory, a když se toho dožadovaly, jen odpovídala:

„Pojď, obleču tě a běž si na rybník, zlatičko!“

Loni v zimě chodívala Taňka a dokonce i Vaska spát pozdě a měli náramný požitek z toho, že mohou klidně vysedávat na peci u trouby třeba až do půlnoci. Světnice byla plná hutného, rozpařeného vzduchu; na stole svítila lampička bez cylindru a saze jako temný, rozřesený knot stoupaly až ke stropu. U stolu seděl otec a šil kožíšky, matka spravovala košile nebo pletla palčáky, skloněnou tvář v takové chvíli mívala mírnou a laskavou. Tichým hlasem zpívala „starodávné“ písničky, které slýchala ještě jako mladé děvče, a Taňka se při nich často div nerozplakala. V tmavé chalupě, zasypané sněhem vánic, sklouznula se Marja na mládí, vzpomínala na parné senoseče a večerní červánky, kdy chodila se zvonivými písněmi v houfu děvčat polní cestou, zatímco za žitníšti zapadalo

/10

slunce a jako zlatý prach se skrz klasy řinul jeho dohasínající přísvit... Písní říkala dceři, že i ona prožije stejné červánky, že i na ni čeká všechno, co tak rychle pomine a nadlouho, nadlouho je potom vystřídáno vesnickým trápením a starostmi...

Když ale matka chystala večeři, Taňka jen v dlouhé košilce hupla dolů z pece a zacupitala bosýma nožkami, běžela na truhlu ke stolu. Tam si sedla na bobek jak zvířátko a honem lovila v husté zapražené polévce sádlíčko a zajídala je okurkami a brambory. Tlustý Vaska jedl pomalu a pouilil oči, jak se snažil strčit do pusy velkou lžiči... S napchaným břískem po večeři stejně rychle přeběhla zas na pec, prala se tam s Vaskou o místo, a když do temných okýnek nakukovala jen kalná mrazivá noc, sladce usínala, zatímco matka šeptem odfíkávala modlitby: „Spravedliví služebníci boží, svatý Mikolo milosrdný, vznešený ochránče lidí, všesvatá matko Praskevie — přimluvte se za nás u boha! Kříž ve hlavách, kříž u nohou, kříž nás chraň od zlého ducha...“

Teď je ale matka ukládala ke spánku brzo, říkala, že pro ně k večeři nic nemá, a hrozila Taňce, že jí „oči vyloupe“ a „dá je slepcům do mošny“, jestli nebude hned spát... Taňka často brečela a žebronila aspoň o „kouštínek zelíčka“, kdežto klidný, posměvačný Vaska jen ležel, zvedal nohy vzhůru a matce nadával:

„Vida, vida, plivníka,“ říkal vážně, „pořád jen spi už a spi! Nech nás počkat na tátu!“

Otec odešel hned po svátku Matky Boží Kazaňské, doma byl jen jednou, říkal, že je to všude „bída s nouzí“, lidé si nedávají šít kožíšky, spíš umírají — on že jen sem tam něco pospraví u bohatých sedláků. Pravda, tenkrát měli k jídlu slanečky a dokonce otec přinesl v hadříku „tá-kovejhle kus“ nasoleného candáta, řekl jim: „Před třema dny jsem byl na křtinách, tak jsem ho pro vás, děti, schoval...“ Když ale otec odešel, přestali jíst skoro vůbec...

/11

„Já je totiž každé den vyženu na rybník...“ pokračovala a byla pořád rozčilenější. „Věčně od nich slyším jen ‚Dej trošku zelí, dej brambůrek...‘ A co jim mám dát? Tak je vyženu: ‚Běž si chvilku hrát, zlatíčko, proběhni se po ledě...“

Marja zavzlykala, ale hned si šmejkla rukávem přes oči, odstrčila nohou kotě /, „Jedeš ty, nežádej si mě!...“ a horlivě začala shrabovat na podlaze slámu.

Taňka strnula. Srdce jí bušilo. Měla chuť rozbřechet se na celou světnici, rozběhnout se k matce, přitisknout se k ní... Náhle jí ale napadlo něco jiného. Potichu zalezla na peci do kouta, rozhlédla se, zda ji někdo nepozoruje, spěšně se obúla, zabalila si hlavu do šátku, hupla z pece a vyklouzla ze dveří.

Uteču na rybník sama, už nebudu škemrat o brambory, aspoň nebude mít proč brečet, myslela si, když chvatně přelézala závěj a sjížděla po ní na louku. Vráťím se domů až kvečeru...

Po cestě z města pravidelně klouzaly zdobené městské saně a houpavě sjížděly doprava i doleva; zapřažený valášek s nimi uháněl líným klusem. Vedle saní zlehka běžel mladý vesničan v krátkém novém kožíšku a lesklých holínkách, ve sněhu celých ztuhlých — panský čeledín. Cesta byla uklouzaná a co chvíli, jak uviděl nebezpečné místo, musel z předku saní seskočit, pár kroků utíkat, potom v pravý čas vzepřít sjíždějící saně tělem a znova se ze strany vyhoupnout na kozlík.

V saních seděl šedivý stařec s převislým obočím — milostpán Pavel Antonyč. Už skoro čtyři hodiny hleděl do teplého, kalného vzduchu zimního dne a na směrové tyče s ojiněnými věchty slámy, stojící u cesty.

Jezdil po téhle cestě už dávno... Po Krymské válce, když prohrál v kartách málem celé jmění, usadil se Pavel Antonyč natrvalo na vsi a stal se z něho ten nejpříčinlivější

/13

Pocestný se obul, umyl se a pomodlil; široká záda v promaštěném dlouhém kabátě, připomínajícím kněžskou klebriku, ohýbal jen v křivě. Rozmáchně se přezehnal, rozčesal si kozí bradku a napil se z lahvičky, kterou vylovil z tlumoku. Místo jídla si ubalil a zapálil cigaretku. Umytý obličej měl široký, žlutý a výrazný, nos zvednutý, oči se rozhlížely pronikavě a udiveně.

„Co že pálíte nadarmo slámu, teta?“ ozval se. „Vždyt máte plotnu prázdnou!“

„A co mám vařit?“ odsekla mu Marja otázkou.

„Jak to — co? To nic nemáte?“

„Vida, vida, plivníka...“ zahuhlal Vaska.

Marja se podívala na pec:

„To už jsi vzhůru?“

Vaska klidně a pravidelně funěl.

Taňka byla jak pěna, ani se nehnula.

„Spěj,“ řekla Marja, posadila se a sklopila hlavu.

Pocestný se na ni dlouho díval zpod obočí a potom řekl:

„To není k ničemu, teta — takhle se trápit.“

Marja mlčela.

„K ničemu,“ opakoval pocestný. „Bůh dá den, bůh dá i co jíst v něm. Já nemám, milá zlatá, ani střechu nad hlavou, ani dům, krađu se po březích i po lukách, při hranečnicích i po mezích, ba i po humnech se krađu... no a vidíš, беру si to snad? ... Oj, pod vrbovým keřem na sněhu jsi ještě nenocovala — tak co!“

„Jen nevykládej,“ odpověděla pojednou Marja přikře a v očích se jí zablysklo, „ty jsi zas nenocoval s hladovejma dětma, tys neslyšel, jak ze spaní hlady hořekujou! No — co jim teď mám strčit, až vstanou? Ještě před rozbřeskem jsem všechny dvory oběhla — pro Kristovy drahý rány prosila, jeden krajíček chleba jsem sehnala... zaplatřpámbu i za ten, Kozel mi ho dal... říkal, že už sám nemá ani tkaničku do láptí... A děti přijde člověku líto — jsou už dočista umořeny...“

Marjin hlas zazněl nějak jasně.

/12

hospodář. Ani ve vesnici mu ale štěstí moc nepřálo. Nejdřív mu umřela žena... Později musel propustit nevolníky... Potom vyprovodit syna studenta, vypovězeného na Sibiř... Stačilo to, aby se z Pavla Antonyče stal hotový poustevník. Uzavřel se do samoty, zvykl si na své skrovné hospodářství a říkalo se o něm, že široko daleko není chamtivějšího a nerudnějšího člověka. A dnes měl obzvlášť mrzutou náladu.

Mrholilo a za sněhovými pláňmi, na západě, žlutou černí červánky, matně prosvítající skrz mračna.

„Popožeň ho, probud' ho trochu, Jegore,“ řekl Pavel Antonyč stroze.

Jegor škuubl opratěmi.

Ztratil bič a úkosem se rozhlížel na všechny strany.

Měl z toho nemilé pocity a tak řekl:

„Dá bůh, že budem zjara mít v sadu aspoň něco: vypadá to, že štěpy jsou v pořádku, řek bych, že mráz nesežeh ani jeden.“

„Je po nich, ale nespálil je mráz,“ odsekl Pavel Antonyč a zahýbal obočím.

„A co se teda s nima stalo?“

„Jsou celý ožraný.“

„To jako od zajíců? Hm, sem tam něco ožrali — ty nám byl čert dlužen.“

„Zajíci je neožrali.“

Jegor se nesměle ohlédl.

„A kdo teda?“

„No já — já jsem je ožral.“

Jegor se na pána nechápatě podíval.

„Já jsem je ožral,“ opakoval Pavel Antonyč. „Kdybych ti byl, ty hlupáku, nařídil, abys je jaksepatri obalil a omazal, mohly bejt v pořádku... Takže jsem si je ožral sám.“

Jegor roztáhl rty v trapném úsměvu.

„Co se na mě šklebíš? Popožeň koně!“

Jegor se začal hrabat ve slámě v předku saní a pak začal bruchel:

/14

„Bič mi asi někde sklouznul — a bičiště...“
 „Co je s bičištěm?“ zeptal se rychle a přísně Pavel Antonyč.

„Ale... zlomilo se...“
 A Jegor, celý rudý, vytáhl bičiště přelomené vejpůl. Pavel Antonyč vzal oba klacíky do ruky, podíval se na ně a podal je Jegorovi zpátky.

„Tumáš dva kusy a dej mi jeden. A ten bič, to byl pravej řemínek, pro ten se vrať, koukej ho najít, kamaráde.“

„No, jenže ten taky může bejt... třeba někde hned za městem.“

„Tím líp. Ve městě ho koupíš... Koukej pro něj mazat. Přijdeš pěšky. Já dojedu sám.“

Jegor Pavla Antonyče dobře znal. Slezl ze saní a vykročil po cestě zpátky.

A díky tomu nocovala Taňka v panském domě.

Ano, v pracovně Pavla Antonyče byl k lavici přistrčený stůl a na něm tiše pohvizdoval samovar. Na lavici seděla Taňka a Pavel Antonyč vedle ní. Oba pili čaj s mlékem.

Taňka se zpotila, oči se jí třpytily jak jasné hvězdičky, běloučké hedvábné vlásky měla učesané na pěšinku po straně a vypadala jako chlapec. Seděla zpřímá, upíjela čaj hltavými doušky a ze všech sil foukala na talířek. Pavel Antonyč jedl pocukrované sladké preclíky a Taňka potají pozorovala, jak se pohybují nízká šedivá obočí i kníry zažloutlé od tabáku a jak směšně, až ke spánkům, se mu zvedají čelisti.

Kdyby měl s sebou Pavel Antonyč čeledína, bylo by k tomu nedošlo. Jenomže vesnicí projížděl sám. Na kopci se klouzali kluci. Taňka stála kousek stranou, zmodralou ruku si strčila do pusy, hrála si jí. Pavel Antonyč zastavil.

„Čípak seš?“ zeptal se.

„Kornějova,“ odpověděla Taňka, otočila se a dala se do běhu.

/15

„Počkej, počkej přece,“ zavolal Pavel Antonyč, „sešel jsem se s otcem, přivez jsem ti od něho dárek.“

Taňka zůstala stát.

Laskavým úsměvem a slibem, že ji „sveze“, přilákal ji Pavel Antonyč do saní a popohnal koně. Cestou mu Taňka div neutekla. Seděla Pavlu Antonyči na klíně. Levou rukou ji k sobě přitiskl i s kožichem. Taňka seděla, ani se nepohnula. Před vraty usedlosti ale pojednou z kožichu vyklouzla, až jí nahé tělo zasvítlo a nohy jí zůstaly viset ze saní. Pavel Antonyč ji stačil zachytit v podpaždí a znova ji začal přemlouvát. Jeho stařecké srdce se rozechřivalo čím dál víc, když balil otrhané, hladové a prokřehlé dítě do kožešiny. Bůhví, co si myslel, ale obočí se mu pohybovala stále rychleji.

V domě prováděl Taňku všemi pokoji, nutil hodiny, aby odbíjely jen pro ni... Když je Taňka slyšela, hlasitě se smála; pak ale zostrážitěla a podívala se udiveně: odkud se to tiché vyzvánění a cinkání bere? Potom jí Pavel Antonyč dal kompot ze sušených švestek — Taňka si ho nejdřív nechtěla vzít — „Juj, ten je tak černej! A neumřu po něm?“ — a přidal jí ještě pár kostek cukru. Taňka si je schovala a pomyslela si: Vaskovi je nedám, ale až zas bude maminka plakat, tak je dám jí.

Pavel Antonyč ji učesal a přepásal blankytně modrým páskem. Taňka se tiše usmívala, povytáhla si pásek až do podpaždí a připadalo jí to moc krásné. Na dotazy odpovídala chvílemi příliš chvatně, chvílemi zas mlčela a jen potřásala hlavou.

V pracovně bylo teplo. V odlehklých tmavých pokojích rázně odtikávalo kyvadlo... Taňka poslouchala, ale nedokázala se už víc přemáhat. Hlavou jí vířily stovky vzrušených myšlenek, zastírala je však už mlha ospalosti.

Pojednou na zdi slabounce lupla struna na kytaru a tiše se rozezněla. Taňka se zasmála.

„Už zas?“ řekla a povytáhla obočí, poněvadž myslela, že hodiny a kytara jsou jedno a totéž.

/16

Úsměv ozářil přísnou tvář Pavla Antonyče — už dávno se nerozsvítla takovou vlídností, takovou stařecky dětinou radostí.

„Počkej,“ zašeptal a sňal kytaru ze zdi.

Nejdřív zahrál Cachuchu, pak Pochod o Napoleonově útěku a skončil Jitřenkou:

*Svíta, svítá, vyšla jitřenka,
 vyšla moje hvězda, jasná tak...*

Hleděl na Taňku, propadající dřímotě, a začalo se mu zdát, že to ona, už jako mladá vesnická krasavice, zpívá společně s ním:

*A když svítá, když se rozední,
 mám chuť zpívat, mám chuť zazpívat...*

Jako vesnická krasavice... Co na ni ale čeká? Co bude z dítěte, které hledělo tváří v tvář smrti hladem?

Pavel Antonyč nachmuřil obočí, hrábl prsty do strun...

Jeho neteře jsou zrovna teď ve Florencii... Ach, Taňka a Florencie!...

Vstal a potichoučku políbil Taňku na hlavu, ze které čpěla chalupa plná kouře.

A začal přecházet po pokoji, pohybovat obočím.

Vzpomněl si na sousední vesničky, vzpomněl si na ty, kdo v nich žijí. Kolik jich je, takových vesniček — a všude lidé skomírají hlady!

Pavel Antonyč přecházel po pracovně stále rychleji, měkce našlapoval ve válenkách a co chvíli zůstával stát před synovou fotografií...

A Taňce se zdálo o parku, kterým večer projížděla k domu. Saně tiše letěly uprostřed hustých keřů, pokrytých huňatou jinovatkou jak bílou kožešinou. Skrz ně se rojila, mihotala a pohasínala světlýlka, modrá, zelená — hvěz-

/17

dy... Kolem jako by stály bílé paláce, jíní se sypalo na obličej a šimralo na tvářích jak studené chmýří... Zdálo se jí o Vaskovi a cinkání hodin, slyšela, jak matka v temné zakouřeně světnici buď pláče, nebo zpívá starodávné písničky...

VÁNOCE

I.

Když se Slepcev vrátil šerícím se sněhem z vesnice na svou samotu, sedl si do kouta na nízkou plyšovou židli, na které nikdy nesedával. Tak to bývá při velkém neštěstí. Ne vlastní bratr, ale náhodný nenápadný známý, se kterým si jindy nevyměňš ani dvě slova, právě ten tě věcně a laskavě podpírá, podává ti klobouk, který jsi upustil, když je všemu konec, a ty se potácíš, cvakáš zuby a skrze slzy nic nevidíš.

S nábytkem je to také tak. Každý pokoj, dokonce i velice útulný a až směšně maličký, má neobývaný kout. A právě do takového kouta si Slepcev sedl.

Křídlo bylo s hlavním domem, kde se bydlelo v létě, spojeno dřevěnou galerií, která teď byla zavalená závějí. Nebylo proč hlavní dům budit a zahřívát, pán přijel z Petrohradu všehovšudy na několik dní a ubytoval se v přílehlém křídle, kde nebylo těžké roztopit bílá kachlová kamna.

Pán seděl v koutě na plyšové židli jako v čekárně u doktora. Pokoj se topil ve tmě, do okna se skrz skleněné peří mrazu dral časný modrý večer. Ivan, tichý, obtloustlý sluha, který si nedávno oholil knír, přinesl dovnitř lampičku nalitou petrolejovým světlem, postavil ji na stůl a nehlučně ji přikryl hedvábným růžovým stínítkem. V naklo-

podobný zamrzlému vodotrysku a že na svahu závěje jsou psí stopy, šafránové skvrny, které propálily zledovatělý škraloup na sněhu. O kus dál trčely sloupy můstku, a tu se Slepcev zastavil. S hořkostí, hněvivě shodil ze zábradlí silnou nadýchanou vrstvu. Hned si vzpomněl, jaký byl tento most v létě. Po kluzkých deskách, pokrytých jehnědami, procházel jeho syn a lehkým mávnutím sítky chytil motýla, který se usadil na zábradlí. Vtom uviděl otce. Jeho obličej pod ohnutým krajem slamáku ztmavlého sluncem se směje neopakovatelným smíchem, ruka žmoulá řetězky a kožený váček na širokém opasku, milé, hladké, hnědé nohy v krátkých seržových kalhotách a promáčených sandálech jsou vesele rozkročené. Docela nedávno, v Petrohradu, blouznil v horečce radostně, dychtivě o škole, o jízdě kole, o nějakém indickém motýlu - a umřel, a včera Slepcev převezl těžkou, jakoby celým životem naplněnou rakev na vesnici, do malého sklepa z bílého kamene blízko vesnického kostela.

Bylo ticho, jaké bývá jen v pěkný mrazivý den. Slepcev vysoko zvedl nohu, uhnul z cesty, a nechávaje za sebou ve sněhu modré jámy, prodral se mezi kmeny neuvěřitelně světlých stromů k tomu místu, kde se park svažoval k řece. Daleko dole, na bílé hladině u výseku v ledu, se blyštěly vysekané kry, a na druhém břehu, nad zasněženými střechami chalup, tiše a rovně stoupaly narůžovělé sloupy kouře. Slepcev si sundal ovčí kožich a opřel se o strom. Kdesi velmi daleko někdo štípal dříví, každý úder zvučně odsakoval až do nebe, a nad bílými střechami přikrčených chalup, za lehkou stříbrnou mlhou stromů, se oslepivě blyštěl kříž kostela.

něm zrcátku se na okamžik odrazilo jeho osvětlené ucho a šedý ježek. Potom vyšel z pokoje a měkce vrzl dveřmi.

Tu Slepcev zvedl ruku, kterou měl položenou na koleni, a pomalu se na ni podíval. Mezi prsty se k tenkému záhybu kůže přilepila vychladlá kapka vosku. Roztáhl prsty a bílá šupinka praskla.

II.

Když Slepcev druhý den ráno, po noci, která minula v povrchních ošklivých snech, jež nijak nesouvisely s jeho zármutkem, vyšel na studenou verandu, prkno v podlaze vesele zapraskalo a na bílou lavičku dopadly jako rajské romboidy odrazy barevných okenních skel. Dveře nepovolily hned, potom sladce zapraskaly a do obličejů ho udeřil zářící mráz. Tenký led, který povlékl schody zápraží, byl posypán pískem jako skořicí a z výběžku střechy visely tlusté rampouchy, které zářily pronikavým zelenomodrým světlem. Závěje se tlačily až k oknům křídla, pevně svíraly tu dřevěnou stavbu v mrazivých kleštích. Před zápražím se nad hladkým sněhem lehce klebnuly bílé kupole záhonů a dál zářil vysoký park, kde každá černá větvička byla lemována stříbrem a smrky zatínaly zelené tlapy pod načechraným a blyštivým nákladem.

Slepcev ve vysokých válenkách a v krátkém kožichu s límcem z karakulské ovce tiše vykročil po rovné, jediné proházené cestě do té oslepující hloubky. Divil se, že ještě žije, že může cítit, jak se třpytí sních, jak trnou mrazem přední zuby. Dokonce si všiml, že zasněžený keř je

III.

Odpoledne jeli na hřbitov ve starých saních s vysokým rovným opěradlem. Na mraze bylo slyšet vrzavé škundání v útrobach vraného valacha, bílé vějíře proplouly nad Slepcevovou čepicí a vepředu se stříbromodře táhly koleje. Když přijeli, proseděl asi hodinu u obrubně hrobu, ruku ve vlněné rukavici položil na litiinu, která ho páčila i skrze vlnu, a vrátil se domů s pocitem lehkého zklamání, jako by tam, na hřbitově, byl ještě dál od syna než zde, kde se pod sněhem skrývaly nesčíslné stopy jeho rychlých sandálů.

Večer ho přemohl krutý stesk. Poručil, aby otevřeli velký dům. Když se dveře s těžkým vzlykotem rozevřely, zavanul ze železné předsíně, zesilující ozvěnou každý hluk, jakýsi zvláštní, ne zimní chládek. Slepcev vzal hlídači z rukou lampu s kovovým zrcátkem a sám vešel do domu. Parketové podlahy pod jeho kroky vyplašeně zapraskaly. Pokoj za pokojem se zaplňoval žlutým světlem; nábytek v povlacích se zdál být neznámý; místo lustru visel ze stropu nezvonící pytel a obrovský Slepcevův stín pomalu natahoval ruku a proploval po zdi, po šedých čtvrcích zakrytých obrazech.

Když vešel do pokoje, kde v létě bydlel jeho syn, postavil lampu na okenní římsu, a ačkoli za oknem už byla noc, napůl otevřel bílé křídlové okenice, přičemž si polámal nehty. V tmavomodrém skle vzplál žlutý plamen - trochu čadící lampa - a mihl se jeho velký, vousatý obličej.

Sedl si k holému psacímu stolu, přísně, zpod obočí si

2
prohlédl bledé stěny pokryté modrými růžemi, úzkou skříň podobnou kancelářské se zásuvkami odshora až dolů, pohovku a křesla v povlacích, a najednou sklonil hlavu na stůl a bouřlivě se oddal pláči, tiskl rty a mokrou tvář k chladnému zaprášenému dřevu a rukama svíral rohy stolu.

Ve stole našel sešity, desky na motýly a krabičku od anglických sušenek s velkým indickým kokonem, který stál tři ruble. Na něj syn vzpomínal, když stonal, litoval, že ho tam nechal, ale utěšoval se tím, že kukla v něm je nejspíš mrtvá. Našel také potřhanou sítku - etamínový pytlíček na skládací obroučce - a etamín ještě voněl létem, travnatým žárem.

Potom, shrbený, vzlykající celým tělem, začal vyta-
hovat jednu za druhou skleněné zásuvky skříně. V mat-
ném světle lampy se pod sklem hedvábně leskly rovné
řady motýlů. Tady, v tomto pokoji, na tomto stole syn
rovnal svoji kořist, propíchoval chlupatý hřbet svým
špendlíkem, sázel motýla do mezery mezi dvě destičky,
natahoval a připevňoval proužky papíru ještě pružná,
měkká křídla. Teď už dávno uschli - pod sklem se něž-
ně lesknou ocasatí otakárci, nebesky azuroví modrásci,
rezaví velcí motýli s černými tečkami a perletovým spod-
kem. A když syn vyslovoval jejich latinské názvy, trochu
ráčkoval, vítězně nebo pohrdavě.

IV.

Noc byla šedomodrá, měsíčná; tenké paprsky se roz-
prostřely po nebi jako soví křídla, ale nedotýkaly se leh-

Slepcov zvedl hlavu a spolkl cosi horkého, obrovské-
ho. O kom to tu syn píše?

„Jezdil jsem na kole jako vřdycky,“ stálo dál. „Skoro
jsme se na sebe podívali. Moje milá, moje radosti...“

„To není možné,“ zašeptal Slepcov, „vždyť já se to
nikdy nedovím...“

Znovu se sklonil a chtivě luštil dětský rukopis, který
lezl do kopce a na rohu se stáčel.

„Dnes - první exemplář babočky osikové. To zname-
ná podzim. Večer přselo. Ona nejspíš odjela, a ani jsem
se s ní neseznámil. Sbohem, moje radosti. Hrozně se mi
stýská...“

„Nic mi neříkal...“ vzpomínal Slepcov a třel si čelo
dlaní.

A na poslední stránce byla perokresba: slon zezadu,
dva tlusté sloupy, cípy uší a ocásek.

Slepcov vstal. Potřásl hlavou, aby zadržel záchvat straš-
ných suchých vzlyků.

„Já už nemůžu...“ zasténal protáhle a zopakoval ještě
táhleji: „Už - ne - můžu...“

„Zítra jsou vánoce,“ prolétlo mu rychle hlavou. „A já
umřu. Samozřejmě. Je to tak jednoduché. Hned dnes-
ka...“

Vytáhl kapesník, otřel si oči, vousy, tváře. Na kapes-
níku zůstaly tmavé pruhy.

„...Smrt,“ řekl tiše Slepcov, jako by končil dlouhou
větu.

Hodiny tikaly. Na modrém okenním skle se tísnily
vzory mrazu. Na stole zářil otevřený sešit, vedle pro-
pouštěl světlo etamín sítky, leskl se kovový roh krabice.
Slepcov přimhouřil oči a na okamžik se mu zazdalo, že

kého ledového měsíce. Stromy - hromady šedé jinovat-
ky - vrhaly černý stín na závěje, které se tu a tam třepty-
ly kovovým leskem. V křídle domu, ve vytopeném ply-
šovém přijímacím pokoji, Ivan postavil na stůl metrový
stromek v hliněném květináči a právě mu přivazoval svíc-
ku na vršek, když Slepcov, promrzlý, uplakaný, se skvr-
nami tmavého prachu přilepeného k tváři přišel z velké-
ho domu s dřevěnou bedýnkou v podpaží. Když uviděl
na stole stromek, zeptal se roztržitě, zabrán do svých myš-
lenek:

„A proč tohle?“

Ivan od něho vzal bedýnku a nízkým kulatým hlasem
odpověděl:

„Zítra máme svátek.“

„To není potřeba... Odnes ho...“ zamračil se Slepcov,
a pro sebe si pomyslel: „Copak je dneska Štědrý večer?
A já jsem na něj zapomněl?“

Ivan měkce naléhal:

„Takový krásně zelený. Jen ať tu stojí...“

„Odnes ho, prosím,“ zopakoval Slepcov a sklonil se
nad přinesenou bedýnkou. Shromáždil do ní synovy věci
- sítku, krabici od sušenek s kamenným kokonem, des-
ky s motýly, špendlíky v lakované krabičce, modrý sešit.
První list sešitu byl napůl vytržený, na visícím útržku
zůstal kus francouzského diktátu. Pak byly zápisy podle
dnů, názvy chycených motýlů a jiné poznámky: „Šel jsem
přes blata do Borovičů...“ „Dneska prší, hrál jsem dámu
s tátou, pak jsem četl hrozně nudnou Fregatu Pallas.“
„Krásný horký den. Večer jsem jezdil na kole. Spadla mi
do oka muška. Schválně jsem dvakrát projel kolem její
chaty, ale neviděl jsem ji...“

pozemský život je naprosto pochopitelný, obnažený až
k jádru, hořký až hrůza, ponižujícím způsobem zbavený
cíle, neplodný, prostý zázraků...

A v tom okamžení něco prasklo - tenký zvuk, jako by
praskla natažená guma. Slepcov otevřel oči a uviděl: v kra-
bici od sušenek trčí protřzený kokon a po zdi nad stol-
em rychle leze vzhůru černé svaštělé stvoření velké jako
myš. Zastavilo se, pevně se podrželo šesti černými chlu-
patými nožkami zdi a začalo se podivně třepotat. Vylíh-
lo se proto, že zármutkem zmožený člověk přenesl ple-
chovou krabici k sobě, do teplého pokoje, vyklubalo se
proto, že tuhým hevbím kokonu proniklo teplo, čeka-
lo na to tak dlouho, tak pracně sbíralo síly, a teď, jakmile
se osvobodilo, pomalu a úžasně rostlo. Pomalu se narov-
návaly zmačkané hadříky, sametové trásničky, sílily vět-
vé křídla a nalévaly se vzduchem. Stalo se křídlatým tak
nepozorovaně, jako nepozorovaně zkrásní obličej, když
mužní. A křídla, ještě slabá, ještě vlhká, stále rostla, narov-
návala se, teď se roztáhla na hranici, kterou jim stanovil
Bůh, a na zdi už byl - místo chomáčku, místo černé myši
- obrovský noční motýl, indický přástevník, který létá
jako pták za soumraku kolem luceren Bombaje.

A tehdy rozprostřená křídla, zahnutá na koncích, tem-
ně sametová, se čtyřmi slídovými tečkami, vydechla v pří-
valu něžného, úchvatného, téměř lidského štěstí.

1 / Před dávnými lety jelo za noci čtyřicet jezdců volným krokem údolím Fíruzy, podél říčního toku. Zamžené hory kopetdážské prýsně střežily chladivou soutěsku mezi Persií a planinou svobodných Turkmenů. Starobylá íránská cesta už tisíce let na sobě nosila jásaající, plačící nebo mrtvá lidská srdce. I této dávné minulé noci kráčelo v řadě vedle jízdního oddílu čtrnáct lidí, svázaných společným provazem. Mezi pěšimi bylo devět mladých žen a jedno děvčátko. Nebylo svázáno a zůstávalo vzadu, zmnožen únavou. Pěší lidé byli již zcela vyčerpaní, nevnímali ani, že jsou naživu, a šli, jako by nedýchali. Avšak čtyřicet jezdců se cítilo šťastno a šetilo si toto své štěstí, aby s ním dojelo až do rodných míst, jež byla ještě daleko v tmavé pustině za horskými hřbety. Jeden z jezdců byl však mrtev, zabili ho Kurdové v Íránu; nyní jel, hluboko skloněn a přivázan k sedlu a k šiji svého pozůstalého koně, aby jej příbuzní mohli ještě spatřit a vyplakat nad ním své hoře.

O půlnoci nastalo v soutěse světlo — to měsíc překonal výšku hor a říční proud v jeho světle najednou ztichl. Oddíl se uchýlil do stínu starého platanu, jenž se tu vzpínal k nebi a neumíral po mnoho věků. Jezdci měli naspěch; posadili koně na zem jako velbloudy, zajatce uložili vedle sebe a sami ulehli též. Při východu ze soutěsky se ještě mohli objevit jejich pronásledovatelé Kurdové, střežící perskou hranici, vždyť na blízkých horách stály doposud hlídkové věže z hlíny a říčního kamene. V těchto věžích se dříve obvykle usazovaly vojenské stráže z perských aulů a bazarů, aby odtud hlídaly cestu před loupežnými nájezdy Turkmenů a včas podávaly zprávu o nebezpečí do Persie — dýmem, jenž stoupal z vnitřních ohnišť po celém řetězu věží až hluboko do perské vlasti. Nejnebezpečnější však byla ruská pohraniční hlídka, jejíž stanoviště obešel oddíl včerejší noci obloukem po horách. Turkmeni o tom věděli a drželi pušky na hrudi, hotovi zabít každého nepřítele, jenž se jim postaví v cestu. Bylo to období posledních loupežných nájezdů.

Perští zajatci brzy usnuli a se ztrátou vědomí přestali vnímat své hoře. Jen v malé ženě jménem Zarrín Tádž rozum bil zároveň se srdcem a ona nespala. Bylo jí čtrnáct let, cítila, jak jí stesk svírá hrdlo, a hleděla do temnot k Chorásánu, odkud jí odvedli. Občas jako by zaslechla v šumotu řeky vzdálené zvuky a tu si myslela, že to asi odjíždí z Íránu do Túránu vlak, který viděla jednou v dětství a zapamatovala si, jak hučí jeho ubíhající

nou oblouhu s jiným světlem, než měla u nich doma, rozplakaly se některé z nenadálého smutku. Ale Zarrín Tádž neplakala. Vyrostlá v horském chorásánském háji hleděla zvědavě do prázdného světla turkmenských rovin, smutných jako dětská smrt, a nechápala, proč tam lidé žijí.

Turkmeni přechkali den v proláklíně při úpatí hor. Museli počítat s Kurdy, kteří někdy překračovali při pronásledování ruskou hranici až k písečným pláním, protože nechtěli přijít o vítězství na pokraji rodných míst.

Celou příští noc a půl dalšího dne hnali pak Turkmeni zajatce hluboko do svých nehybných písků. Potom odpočívali a nocovali v hliněné chatrči v aulu, objímali mladé zajatkyne a znovu kráčeli dál. Zarrín Tádž brzy poznala svého muže a pána Atach Bába, Turkmena z kmene Teke, jemuž bylo již přes čtyřicet let. Měl plnovous a v tmavých očích skelný pohled, který nikdy neprozrazoval únavu ani štěstí. Atach Bába k sobě občas volával Zarrín Tádž a zůstával s ní opodál ostatních, aby s ní obcoval na písku. Peršanka, ležící dole, naslouchala samovolnému pohybu okolního písku — písek žil svým malým, mnohotvárným životem. Poblíž stál a čekal Atach Bábův kůň a sledoval pozorným zrakem oba lidi. Zarrín Tádž ležela při aktu lásky s rukama rozhozenýma, prosívala mezi prsty písek, hleděla do výšiny nad sebou a přemýšlela o všelijakých svých věcech. Atach ji miloval zamračeně a vážně jako svou denní povinnost a zbytečně jí netrápil a nepopírával si rozkoše přespříliš. Žít se s ním dá, řekla si Zarrín v duchu, když zjistila, že láska není strašná ani zajímavá; sama přitom necítila nic, jen tíhu Atach Bábova těla a lechtání jeho vousu.

2 / Dvanáctou noc chůze přihnali zajatce uloupené za nájezdu ke stanům poblíž studny Tagan. Žilo zde několik příbuzenstev z rodu Kadžín, z kmene Teke. Atach Bába přišly uvítat čtyři jeho ženy. Radost z jeho příchodu se jim zračila jen ve výrazu tváří, zatímco o Zarrín Tádž neprojevovaly nejmenší zájem. Atach odvedl Peršanku do stanu a poručil, aby jí daly najíst a uložily ji ke spánku v rodinném příbytku. Sám pak odešel, aby odevzdal příbuznému, jenž byl za nájezdu zabit a cestou se již začínal rozkládat; jeho kůň, zmámený mrtvolným pachem, se u napáje del sotva dotkl vody.

ci kouř. Turkmeni, znavení nájezdem a útrapami života v poušti, přivřeli oči, aby si trochu zdřímali, a přitom aby napůl viděli; ležící koně natáhli huby a hlasitě dýchali, aniž se dotkli blízké trávy. Zarrín vstala ze svého místa. Noční vítr zvolna vál soutěskou z Persie a zanášel sem vůni květů. Osamělý pták prozpěvoval kdesi daleko v temných horách a potom zmlkl; jen řeka běžela dál a opracovávala kámen — stále a věčně, ve tmě i ve světle, jako pracuje otrok na turkmenské rovině nebo nevyhasínající samovar v čajovně. Peršanka pohlédla na starý platan — rozrůstal se v sedm silných kmenů a v jednu slabou větev jako sedm bratří a jedna sestra. Celá skupina lidí by stěží objala tento strom kolem dokola, a jeho kůra, scvrklá a ohlodaná zvěří a ohmataná rukama umírajících, si pod sebou přesto udržela všechnu mízu, byla teplá a dobrotivá jako polní hlína. Zarrín Tádž usedla na jeden z kořenů platanu, který se nořil do hlubin země jako hrabivá ruka, a všimla si, že vysoko na kmeni rostou kameny. Řeka patrně za velké vody dorážela na kořání platanu horskými kameny, a strom je přijal do svého těla, obalil trpělivou kůrou, zvykl si na ně, přizpůsobil se jim a rostl dál, pokorně zvedaje to, co ho kdysi mělo zahubit. Vždyť i ten strom je otrok jako já, přemítala malá Peršanka. I on drží kámen jako já své srdce a své dítě. Ať i mé hoře do mne vroste, abych je necítila. A Zarrín Tádž se rozplakala. Byla druhým měsícem těhotná s kurdským pastevcem, neboť potřebovala milovat alespoň jediného člověka. Nejbližší Turkmen na ni hleděl oběma očima, spokojen, že dívka brzy přivykne být ženou, umí-li plakat, a pokorně země se zahalenou tváří v Turkmenistánu.

Měsíc se skryl za černé hory, bylo opět ticho, jen vítr přejížděl jako stín po tváři Zarrín Tádž. Děvčátko ulehlo na zem uprostřed ostatních.

Gulendám dávno odvedl ersárský kmen, šeptala si Peršanka pro sebe, aby porovnala své hoře s utrpením větším, a tím se utěšila, Fátima se utopila v Darje a má znejmilejší Chánom Aghá prý žije v kmeni Džafarabájovců a rodí jim děti. I já teď budu s nimi.

Peršanka usnula, uklidněna vzpomínkou na své přítelkyně, které také kdysi prošly touto chladivou travnatou soutěskou a nezemřely.

Nazítí vyvedli turkmenští jezdcí zajatce z kopetdážských hor; sotvaže kurdské a perské ženy spatřily cizí poušť a podiv-

Zarrín Tádž usedla v chatrči na zem a nechápavě sledovala cizí prostředí. Doma byla zvyklá od šesti let sbírat chrástí a uschlé větve v horských lesících Chorásánu pro svého pána, u něhož žila a který jí za to dával dvakrát denně najíst. Tam věděla, jak žít, a léta jejího mládí plynula hladce, nezanechávající po sobě stopy, neboť i smutek z práce byl jednotvárný a srdce si na něj zvyklo. Nejlepší čas je ten, který uplyvá rychle, a dny po sobě nestačí zanechávat stopy své bída.

Jedna stará Atach Bábova žena se zeptala Peršanky kurdsky, jakého je rodu a v čí chatrči se narodila.

„Nevím, kdy jsem se narodila,“ pravila Zarrín Tádž. „Jsem na světě už dlouho.“

Skutečně si nepamatovala na otce ani na matku a nevěděla ani, jak dlouho žije — myslela, že je na světě věčně.

Vtom se ozval pláč a hněvivý repot. Tři bosé, naříkající ženy vstoupily do stanu a usadily se kolem Peršanky na zkřížených nohou. Zpočátku vedly jakousi nesrozumitelnou a smutnou řeč, potom se přisunuly až k Zarrín Tádž, rukama ji objaly a začaly ji škrábat po tváři a po hubeném těle. Peršanka se skrčila do klubka, aby se před nimi chránila, ale potají sledovala, jak ubohá je zloba všech tří žen, a snažela ji proto beze strachu. Atach Bába se mezitím vrátil, chvíli mlčky postál a potom řekl: „To stačí, je mladá, a vy jste staré herky,“ a vyhnal cizí ženy pryč.

Ženy odešly a venku se znovu rozplakaly steskem po zabitém muži.

V noci uleh Atach Bába ke spánku vedle zajatkyne, a když všichni usnuli a poušť ležela jako prožitý svět v jejich hlavách za plstěnou matrací kulatého stanu, objal muž tělo Peršančino pohublé hladem a únavou z cesty. Všude bylo ticho, jen dech spících se ozýval a bylo slyšet, jak někdo taje měkkýma nohama daleko po noční hlíně — snad to byl štír, který někým lezl za svými plány. Zarrín Tádž ležela a přemýšlela, že muž znamená pro ženu jen další práci, a trpěla ho.

Když se však Atach Bába rozběsnil vášní, tu se dvě druhé ženy pohnuly a klekly si vedle nich. Zpočátku něco divoce šeptaly a potom řekly mužovi:

„Atachu, Atachu, nešetři ji, jen ať si zakřičí.“

„Pamatuj se, jaké to bývalo s námi? Proč se s ní mazlíš?“

„Jen ji zmrač, ať si na tebe zvyká.“

„Vidíš ho, chytráka!“

Zarrín Tádž je neslyšela až do konce, neboť usnula nezájmem a lhostejností uprostřed lásky.

3 / Zarrín Tádž nyní žila životem kočovné ženy. Dojila velbloudici a kozy, počítala ovce, tahala vodu ze studní v prašné poušti — a bývalo to sto i dvě stě burďuků za den. Teď již nikdy nedávala ptáky a zapoměla, jak šumí vítr v korunách stromů. Čas mládí však plyne jen zvolna a Peršanka měla kořínek tuhý a její tělo jako by neustále bylo hotovo přijmout štěstí.

Když ovce začínaly hynout z nedostatku trávy, poručil Atach Bába rozebrat přenosné stany, složit do ranců domácí věci a odejít do vzdálených míst, kde nejsou lidé, kde je čerstvější země a kde se ubohé trávy dosud nikdo netkl. Celý malý rod se zvedl ze zabydleného místa a mířil přes rozpálenou hlinitou poušť ke stejné pustému místu. Vpředu jel stařešina a moudří mužové na mezcích. Oslíci vezli hromádky složených stanů a starých žen, vzadu se roztroušeně táhla stáda vrtohlavých ovci; Zarrín Tádž a ostatní otrokyně šly pěšky, nesouce na zádech těžké stříbro, dary starých přátel jejich mužovi, a potraviny v hrncích.

Peršanka se radovala, kdykoli přišli na písečné kopce a mohla zabořit nohy do jejich tepla. Sledovala zrakem, jak vítr prohání a unáší nějakou dávno uschlou rostlinu, která možná vyrostla v modrých, mlhavých dolinách kopetdážských nebo na vlhkých březích řeky Amudarží. Ale často museli procházet dlouhými pouštěmi, po té nejubožejší, hlinité zemi, kde sluneční žár nikdy nevychladá, tak jako nikdy nevyprchá smutek ze srdce otrokova; zde bůh kdysi držel své mučedníky, ale mučedníci zde zemřeli, i lehounké větve vyschly a vítr je odnesl pryč.

Na novém místě bývalo zpočátku vždycky hůř než na starém. Museli čistit a chystat studny, zřizovat pastviny a hledat daleko v okolí zbytky saxaulových lesíků, zanesených pískem.

Postupem času začala Zarrín Tádž odvykat svým zájmům i sobě samé. Když Atach Bába jedl pilaf a ze zbytků masa se dostalo jen na druhé jeho ženy, Peršanka se netrápila hladem a závistí. Mlčky, den ze dne obstarávala zvířata a ani na chvíli nemyslela na sebe, aby nemusela po ničem toužit.

Někdy ulehla znavena uprostřed pouště, kolem ní nebylo

nic než světlo a pustá pláň. Hleděla na přírodu, na slunce a na nebe a šeptala si: „Ano, toto je všechno,“ myslíc tím, že toto je celý její život, který vnímá svými smysly, že tento obyčejný svět má nyní před očima a víc že už nebude nic.

Ohmatávala si tělo rukama. Kostí jí trčely pod kůží, kůže se jí sesychala únavou, ruce měla práci odřeny do žil — to se z ní poněmáhu vytrácel život: luna sice vychází pomalu, ale zapadá rychle.

Po několika měsících porodila Zarrín Tádž děvčátko. Atach Bába se zaradoval z tohoto cizího života — děvčátko přece zůstane jeho otrokyní — a kázal jí dát jméno Džumál.

Peršanka přitiskla dítě k sobě a pochopila, že její život není dosud u konce. Byla zima, z pouště tekla do studní dešťová voda a osel hýkal tak smutně, jako když je na světě docela sám, a roznemohl se smutkem.

Po nějakém čase Zarrín Tádž zeslábla, zdraví ji opustilo a ona ulehla a nemohla vstát; dítě leželo u ní a hřálo se o její horké tělo. Do stanu zespođu foukal vítr, mrtvá poušť hučela v proudech deště. Atach Bába stál nad Peršankou a slzy mu kapaly na její plstěné lůžko: trápil se, že s ní nemůže dále žít, když je nyní tak slabá a nepoznává ho. Jedl denně skopové maso a lůž, těžká síla lásky se mu hromadila v srdci, nenacházejíc úlevy s milou ženou, která tu ležela pomatená a horká. Někdy, za zvlášť tichých nocí, odkládal Atach Bába dítě dále od Zarrín Tádž a smutně Peršanku objímal z přebýtku mrtvé síly. Ale čas plynul a vítr hučel nad písečnou plání a unášel jarní ptáky do zelených vlahých zemí. Peršance táhla horkou, chorou hlavou představa, že někde roste osamělý strom a na jeho větvičce sedí nenápadný pták a hrdě a zvolna si prospěvuje svou píseň. Kolem něho krácejí velbloudí karavany, ujíždějí jezdcí do vzdálených krajů a houká viak, jenž jede do Túránu. Ale ptáčková píseň je stále moudřejší a tišší — teď už si zpívá skoro jen pro sebe. Zarrín Tádž procitla, rozhodnuta žít jako ten pták, jenž zmizel spolu se snem. Uzdravila se. Atach Bába ji šetřil kvůli dítěti a několik dní ji nenechal pracovat.

Druhé ženy jí přinášely jídlo k lůžku a vyčítaly, že je zdráva a leží si, zatímco ony, ač jsou staré a nemocné, se plahočí samy s protivnou prací.

Zarrín Tádž vstala brzy. Neměla o čem přemýšlet, neměla ani co cítit, proto jí bylo lépe, když se pohybovala v neustálých

starostech o hospodářství a postupně tak stravovala své srdce. Byla teď zase klidná, když uložila Džumál do ovinovačky na zádech a skloněna začala dojit kozy, sbírat oslí trus na topivo a tahat vodu ze studny. I kdyby byla šťastna, stejně by tu práci kovala, neboť člověk musí žít obyčejným životem, chce-li si štěstí udržet.

Džumál dlouho ležela na matčiných zádech, skrčena do klubíčka, poděšena svým zrozením, a v údivu naslouchala tlukot vlastního srdce, čekajíc jen, až se zastaví, aby se mohla uložit k spánku; potom se naučila chodit a začala si uvědomovat, že žije. To jsem já, říkala si a vnímala to jako neznámou novinu a sahala si na chrupavky svých příštích kostí. Ale ještě dlouho neodcházela od matky a hladila jí shrbená záda, která byla horká a zavlhla a na nichž ona nyní ležela, hřála se a spala. Teď už se jí na světě líbilo a jedla hlinu, trávu, ovčí trus a uhlíky a cucala tenké kosti zvířat padlých v písku, ač měla dostatek mateřského mléka.

Její tělíčko se nalávalo těmito látkami, které jí šly k duhu a k růstu, oči, ještě svěží vláhou nedávného prozření, pozorné a přesně vnímaly všechny obvyklé věci, i tlukotu vlastního srdce již jí přivýkla a nebála se, že se zastaví.

4 / Dlouho plynulo její dětství. Každý den vycházelo na nebi slunce, přibíhal a ztrácel se vítr, děti si hrály a plakaly v závětrí písečných kopců; slunce se potom měnilo v obrovskou nachovou kouli, v dále se nořilo za obzor a lehounký měsíc jako stříbrný sluneční stín svítil do zmučené tváře stárnoucí matky, která se den ze dne skláněla nad nějakou prací. Matka dojila velbloudici a hleděla na měsíc a na tento svět žebráků a mrtvol, potom ulehla na své plstěné lůžko a stačila se jen chvíličku pomazlit s dcerkou, neboť spánek jí v krátké chvíli odnášel do říše snů.

Na jaře ukázala Zarrín Tádž poprvé dceři ptáky, kteří letěli vysoko nad písky neznámo kam. Ptáci něco křičeli, jako by oplakávali lidi, a ve chvíle zmizeli navždy.

„Kdo je to?“ ptala se Džumál.

„Jsou šťastní,“ řekla matka, „mohou letět ke vzdáleným řeckám, za hory, kde roste na stromech listí a kde je slunce chladivé jako měsíc.“

Džumál neměla tušení, co to je, a netoužila po řeckách a listí.

Vyrostla zde, mezi barchany, a z výšky těchto písečných kopců navátých větrem viděla, že zem je všude stejná a pustá. Matka však někdy plakávala a tiskla děvčátko k sobě — Džumál teď pro ni byla vzdálenou řekou, zapomenutými horami, kvetoucími stromy a stínem na poušti.

„Bývalo ti tam dobře, u řeky a na horách?“ ptala se Džumál.

„Ne, život tam byl těžký,“ řekla Zarrín Tádž.

„A proč tedy myslíš, že tam bývalo dobře?“

„Nemyslím, jen se mi to tak zdá,“ odpověděla Zarrín Tádž.

Malé Džumál to nijak nešlo na rozum; vzala matku za prst a poradila jí:

„Zdá... Víš co, měj ráda jenom mne, a bude ti určitě dobře.“

A na hory a na řeku zapomeň.“

Kdykoli odcházeli na nová pastviště, Džumál se pokaždé dlouho a teskně loučila s tím, co tu zůstávalo opuštěno — se sa-xaulovým keřem, u něhož si hrávala, se stěpínkou skla, s vyschlou ještěrkou, která jí nahrazovala sestru, s kostmi snědených ovcí i s různými předměty, jejichž názvy neznala, ale milovala jejich tvar. Džumál se v duchu trápila, že těm věcem bude smutno a že zemřou, když od nich lidé odejdou na nová místa.

Nízké stébélko trávy, suché a tuhé jako plechová tříška, ob-sahovalo všechno, čím se živili velbloudi a ovce. Mezci se asi pamatovali na jinou potravu v zapomenutém světě a často hýkali a stýskalo se jim po ní.

Po kočovných stezkách jezdila Džumál na nejmenším oslí-ku. Poušť ubíhala kolem jejich svěřených nohou, Džumál hledě-la na ohromnou oslovu hlavu, jež byla větší než hlava koně, na jeho uši, v nichž bloudiv vítr, a myslela si, že osel je pozůstatek obra, který se postupně zmenšil hořem, prací a nedostatkem stravy.

5 / Uplynulo dlouhých dvanáct let, Džumál vyrostla v hezkou a silnou dívku. Tvář jí zkrásněla a jako by se na ní zračila vášeň a láska neznámého otce k Zarrín Tádž. Ani chudoba otrokyně, ani její smutný úděl nezabránilly Džumál, aby vyrostla ve vese-lou, čistou a dospělou bytost. I její strava, ať byla jakkoli chudá a jednotvárná, byla stvořena slunečním světlem, jarními větry, vodou deště a rosy a teplem písků, a proto bylo Džumálino tělo hebké a pohled jejich očí vábný, jako by v nich neustále svítilo světlo. Umývat se neměla kde — vody se stěží dostávalo ovcím — a když jí už příliš vadila vrstva tuku na kůži, odcházela na volný vítr, aby jí on a písek očistily svým pohybem.

Jednoho dne je Atach Bába dovedl na nevlidné místo, kde

ležela na den cesty jen a jen tmavá hlína, a kázal, aby zde zasta-vili. Tak smutnou hlinitou poušť ani Džumál, ani Zarrín Tádž dosud nikdy neviděly. Asi proto se zde tak dlouho nikdo neusa-dil. Při kraji pouště se krčila dobrá tráva, ukrývající se do písku před vražedným žarem. Směrem ke středu se poušť svažovala a tam, v hlinité tmě, stála stará zděná věž. Do této věže umístil Atach Bába celou svou rodinu. Zarrín Tádž a všechny ostatní ženy kočovného rodu se daly do čištění studny, jež stála poblíž starobylé věže. Nikdo nevěděl, či je ta věž a k čemu sloužila za dávných dob — zda k modlitbám či k vraždám. Spodní část její venkovní stěny zdobily světle modré kachle a malá báňka byla z kachlíků tmavomodrých se zlatým hadem uprostřed.

Džumál společně s ostatními ženami pracovala u studny: odnášela o kus dál vlhký písek a nacházela v něm něčí kosti. Na obzoru za písečnou plání bylo vidět slabý obrys nízkých hor, na nichž až do zimy ležela spící oblaka; opačným směrem pak byla podle Atach Bábových slov Amudarja a bohatá Chíva. V noci odpočívala Džumál u stěny v dolní místnosti věže. Slyšela, jak v rozpraskané hlíně pobíhají štíři, sledovala otevřeným vcho-dem jedinou hvězdu, jež kočovala po nočním nebi, a rozuměla i žalostnému zvuku proudícího písku u paty věže. Slzy štěstí se jí tetelily v srdci, ale Džumál dýchala nesměle, zaražena tím, že nechápe nic ze smyslu života kolem.

Atach Bába se zvedl z plstěného lůžka a tiše se kradl přes ostatní spící ženy k Zarrín Tádž. Džumál chvíli vyčkala a potom upozornila matku, neboť jí chtěla varovat před Atachem.

Matka však ležela tiše a Atach Bába ji našel. Džumál se otočila tváří dolů, zabořila hlavu do svého lůžka a znehybněla hořem. V tu chvíli sešel neznámý, záhadný muž z horní míst-nosti věže a zůstal stát uprostřed ležícího rodu, pokynuv rukou na pozdrav a na znamení míru. Džumál k němu přistoupila a pozdravila ho také. Neznámý muž byl vysoký a hubený, jeho tvář vypadala jako tvář dobrého zvířete a oči hleděly v nočním šeru na malou Džumál tak smutně, jako by patřily mrtvému člověku.

Když Zarrín Tádž uviděla dceru a nějakého muže, řekla: „Toť je naše věc na našem lůžku — vy odtud odejděte.“ A znovu objala svého pána a muže.

Džumál vzala neznámého za ruku a rozplakala se steskem po matce; neznámý jí však už nestačil v pláči potěšit — vyběhl

totiž ven a prchal pouští do daleké noci, neboť Atach Bába vy-skočil a hnal se za ním. Když to Džumál viděla, pohlédla na svou ubohou matku a rozběhla se za neznámým.

Její pádící kroky zněly pouští. Zoufalství je však silnější než vztek, proto neznámý přeběhl kolem spících stanů a zmizel daleko ve tmě, kdežto Atach Bábovi brzy došly síly. Džumál utí-kala za nimi, aniž věděla kam; cítila nyní, že pro ni nadešel čas, kdy musí žít sama, neboť nemá už nikoho, vždyť i její matka žije svým vlastním životem, svým srdcem a svou porobou. Lehla si na studenou noční hlínu a ztichla v osamocení. I hlína pod ní byla tichá.

Atach Bába se vracel zpět z honby za neznámým mužem, zestárlý a ztloustlý od posledního perského tažení. Vtom uviděl Džumál, její mladé, žalostiplné tělo. Džumál vyrostla na jeho stádech a byla teď zarputilá, jak to v mládí bývá. Atach jí zvedl ze země, sevřel její malé nezkušené tělo a odnášel je hluboko do pouště. Džumál mu zařala nehty do hrda. Ale Atach Bábovi teď mohli třeba uříznout hlavu, a stejně by Džumál nenechal být, protože necítil bolest, kterou mu dívka působila, a chtivě vde-choval vůni pelyňku a větru v jejích vlasech.

Příštího dne se Džumál nevrátila domů. Odešla na vzdálený okraj pouště, zpívala tam sama sobě, vymýšlejíc si písně, a nechtěla už déle žít. Za pouští začínala nová země — písek se tadý mísil s písčitohlinitou půdou, tráva zde rostla hustší, a když se do ní zahryzly ovce, smáčely zemi lačnou slinou.

Večer, když Džumál usnula, našla ji matka Zarrín Tádž, vzbudila ji a odvedla domů, protože Atach Bába ji prodal a už za ni také dostal polovinu výkupného — čtyři sta ruských rublů a šedesát kusů různého skotu. Džumál byla pokládána za grank, to znamená, že nebyla z čisté turkmenské rasy a cenila se stej-ně jako Kurdka.

Její ženich, starý Oda Kara, seděl na koberci s Atachem a rozmlouval s ním o životě v poušti, o tom, co se děje v Hasan-Kuli a na březích Amudarji a vyprávěl, že v Bucharě prý byl zase otevřen trh s otroky. Oda Kara věděl mnoho věcí, ale tvrdil, že mu rozum začíná obrůstat mechtem, neboť mu chybí mladá žena, s níž by se těšil.

Atach Bába souhlasil, že bez potěšení nemůže člověk žít, a z muže ať raději vychází sémě než slzy.

„Ale vždyť ty sis přeče, Odo, nedávno vzal ženu ze stanu

Kurdbánnijáze,“ řekl Atach. „Není ještě stará a vypadá pěkně.“

„Ano, vzal,“ přisvědčil Oda Kara, „ale potřebuji ještě další. V mé rodině žilo šest starých žen, jedna zemřela a ovce mají mladé a oslic také přibýlo. Kdopak bude o ně pečovat? Staré že-ny stárnou a umírají, musím si tedy vzít dvě mladé, aby mi tak brzy neumřely.“

„Přesto si ale mladých příliš neceníš a výkupné neplatíš najednou,“ řekl Atach Bába.

Oda Kara namítl:

„Jápkak ne, cením! Dlouho jsem uvažoval, mám li si vzít tři staré otrlé ženy či raději dvě mladé. Nakonec jsem usoudil, že staré ženy maso nekoušou, ale hltají po celých kusech, zatímco mladé jedí málo, ale zase se pro každou maličkost trápí. Roz-hodl jsem se pro mladé.“

Atach Bába se zasmál. I Oda Kara se dal do smíchu.

„Budou se trápit, Odo, budou. Kdepak pro ně vezmeš lásku, když jsi tak starý?“

„Mám dvě ženy, kterých jsem se nikdy v životě nedotkl,“ pravil Oda s úsměvem. „Prožily v mém hospodářství celých tři-cet let a já jsem se jich zeptal: Ženské, kde je vaše láska, kam-pak se vám poděla?“

„A co ony na to?“ usmál se Atach.

„Prý se slzami a potem nám odešla do písku. A já jim poví-dám: To se na to raději zeptáme starých oslů a psů.“

Zarrín Tádž a Džumál seděly venku před věží, u vchodu, a slyšely rozhovor obou mužů. Zestárlá Peršanka plakala a tisk-la dceru k sobě. Džumál se také tulila k matce a nehněvala se na ni za to, co se stalo v noci — její dětské srdce nemělo dosud paměť.

„Maminko, v noci k nám přišel ze tmy neznámý muž, když jsi spala s Atachem,“ řekla Džumál. „Potom utekl do pouště.“

Zarrín Tádž řekla dceři, že i ostatní ženy slyšely o tomto osamělém hostu z písků. Bojoval proti Rusům někde daleko, v kraji lesů a jezer. Rusové ho pak zajali, ale on jim utekl a nyní žije sám, ve strachu, a neustále prchá.

„To musí ale brzy umřít, když nemá co jíst,“ usoudila Džu-mál.

„Utíká už druhý rok,“ řekla matka. „Dělá z hlíny hrnky a nechává je při kočovných stezkách. Za to mu lidé házejí pora-žené ovce a hrnky si berou. Oda říkal, že neznámý bývá i v au-

lech, kde spravuje v čajovně samovary, šije lidem chaláty a tak se žíví.“

Džumál se zamyslela. Lákala ji tajemnost života, prostor a vzdálený hluk, který několikrát zaslechla, když spala s uchem přitisknutým k zemi. Zarrín Tádž vstala, aby podala další čaj hostu i muži, náhle však zčernala ve tváři, ztratila veškerou sílu, ještě než došla ke koberci, kde seděl Oda Kara. Nezdvořile ulehla u hostových nohou a na rtech se jí objevila slina smrtelného zápasu. Oda Kara vyskočil a v úleku prchal a Atach Bába strčil do ženy nohou, aby od něho odvrátila svou znetvořenou tvář. Zarrín Tádž se otočila sama a ztichla. Cítila, jak jí žár spaluje znavené kosti a nitro, a bylo jí kupodivu lépe, jako by se v ní všechno to, co tak dávno přebolelo a zemdlelo, najednou protažovalo a praskalo.

6 / Ráno příštího dne bylo stanoviště prázdné. Atach Bába poručil ještě v noci hnát stádo dál a zanechal na místě všechnu majetek a věci denní potřeby. Rod prchal před morem, jímž onemocněla Peršanka ve staré věži, a od této chvíle zůstane místo na sto let opuštěné, neboť zvěst se roznese po písečných pláních a lidé zde mají dlouhou paměť. Džumál vylezla po ošlapaných schodech a ukryla se v horní místnosti věže; na podlaže tam ležela dřevěná lžice, povaloval se kousek chlebové placky a stály tam tři nedodělané hrnky; tadý zřejmě žil a skrýval se neznámý host, který nyní znova uprchl do nitra pouště.

Když potom Džumál sestoupila o několik stupňů, spatřila, co se děje kolem matky: Zarrín Tádž ležela sama na kamenné podlaže, černá a klidná v očekávání smutné smrti. Přišla se na ni z dálky podívat Zulejcha, Peršanka zajatá v mládí společně se Zarrín Tádž. Pak se tu objevil Peršan Kásem a dva čeledíni Agar a Lála; nebáli se, že onemocní a zemřou, dotkli se rukama kamenného lože, na kterém spočívala umírající, a potom odešli, odnášejíce v sobě pocit věčného loučení. Džumál se nepřiblížovala k matce, mohli by ji odtud odvést, proto čekala, až se lidé vzdálí.

Nakonec ještě přišel Atach Bába, obhlédl celou místnost pln lítosti, že zde musí zanechat koberce, lůžko i domácí věci.

Zůstal stát daleko od Zarrín Tádž a hlasitě jí řekl svá slova, ta, která se obvykle šeptají mrtvému do ucha v přestávkách me-

zi polibky, aby si je umírající zapamatoval a tlumočil je po smrti na nebesích.

„Řekni tam, prosím, bohu — tobě to může být jedno, vždyť ty jsi stejně mrtvá — řekni tam, abych zůstal na světě sám! Ovci mi zbyla hrstka a ještě mi hynou, s těmi si poradím, a lidé ať se promění v duše a žijí u boha v nebi, kde budeš žít i ty.“

Pak odešel, ale brzy se vrátil zpět společně s Oda Karou, aby našli a odvedli odtud Džumál, za níž už bylo zapláceno výkupné. Tehdy Džumál seběhla dolů, přitiskla se k matce a ze všech sil jí objala. Zarrín Tádž ještě maličko dýchala a její duše žila pozemským životem.

Oda Kara a Atach se neodvážili brát s sebou nevěstu, která se objímala s morem. Odešli, proklínajíce své ztráty: jeden z nich nedostal, co mu náleželo, a druhý zaplatil za nic.

„Smrt, jak pravil Muhammad, je veliká zlodějka lidí,“ řekl Oda Kara, „a mně nadto ukradla ještě ovce a berany.“

7 / Všichni lidé, stáda i psi odešli daleko odtud. Poušť byla prázdná a tichá jako turkmenské nebe. Džumál počala zařizovat hospodářství z věcí, které tu zbyly. Našla šest zabíjících beranů, spotřebovaných jen zčásti a zanechaných tady na útěku před smrtí. Uvařila polévku a maličko matku nakrmila. Zarrín Tádž stále ještě poněkud žila, bojí se ožít docela, aby pak nezemřela naráz. Večer hleděla Džumál vysoko z věže do pouště a čekala, že přijde neznámý, který z těchto míst uprchl. Nikdo však nešel — po poušti se převalovala tráva a mizela někde v dále, aby tam mohla znovu růst.

Slunce klesalo za obzor a opět vycházelo. Čas milosrdně plynul, aby souzení, jež sídlí v srdci každého člověka, se stalo něčím obvyklým. Zarrín Tádž se zvolna uzdravovala a začínala chodit a žít jako dříve.

Když již neměly co jíst, vydala se Zarrín Tádž s dcerou přes poušť k chívské karavanní stezce. Uprostřed cesty však klesla k zemi a nemohla jít dál.

„Maminko, pojď, zemřeme spolu,“ pravila Džumál.

Lehla si vedle matky a zavřela oči v trpělivém stesku.

„Zavři také oči a neďvej se na mne,“ poprosila matku.

„Aspoň rychleji zemřeme. Proč máme zbytečně hledět na svět? Vždyť všechno, co je, jsme už viděli.“

Džumál přitiskla matku k sobě a uvědomila si, jak je hubená, zestárlá a malá, menší než ona. Zkusila jí pohnout — Zarrín Tádž byla lehounká jako suchá větev.

Džumál vstala a zvedla matku do náruče. Šlo se jí dobře, nesla matku dále pouští, uvažující, že zemřít může o něco později. Večer donesla Džumál Zarrín Tádž na písečnou hranici pouště a ulehla vedle ní na noc do teplého důlku.

Ráno zjistily, že u nich sedí cizí muž. Pozdravil se s matkou a dcerou a vytáhl ze svého tlumoku kousek skopového masa a nabídl jim. Džumál ihned poznala, že je to onen neznámý z pouště, a měla z toho radost. Muž nebyl Turkmen, přestože mluvil turkmensky. Měl na sobě šedé šaty, které již zřejmě nosil dlouho, a jeho tvář byla mladá a jasná, přivýklá hoři a žalu.

„Kdo jsi?“ zeptala se Džumál.

„Jsem Rakušan Stefan Hrobec,“ pravil toulavý host. „A kdo jsi ty?“

Džumál nikdy neslyšela o Rakušanech. Jen dvakrát viděla, jak žijí usedlí lidé v chatrích, nevěděla dosud, že jsou na světě města, knihy, války, lesy a jezera.

Zatímco si povídala, jedla a smála se s Hrobcem, Zarrín Tádž, ležící sama na písku, tiše skonala.

Džumál po nějaké chvíli chtěla dát matce najíst a zavolala na ni, ale Peršanka neodpovídala. Džumál šla tedy blíž a dotkla se matky rukama. Pak zvedla její šat a spatřila matčinu hrud', podobnou dvěma tmavým mrtvým červům, zavrtaným do hrudního koše — byly to zbytky prsů, které ji kdysi kojily; matčina kůže se propadla mezi žebra a srdce už nebylo znát, neboť přestalo tlouci. Celá matčina hrud' byla tak malá, že se do ní mohl vměstnat jen raneček scvrklých věcí — tato stará žena neměla ani čím cítit štěstí a její síly mohly stačit leda na soužení. Taková hrud' už nemohla nic — ani milovat, ani nenávidět, jen sklonit se k ní člověk mohl a spočinout na ní v pláči. Otrokyně zemřela.

Stefan Hrobec stál stranou a díval se, jak dcera zamyšleně hladí tělo své zemřelé matky, plna zármutku. Potom, když Džumál zašeptala matce do ucha svou prosbu nebi, přiblížil se Stefan k zemřelé, aby ji zvedl a odnesl pohřbit. Ze Zarrín Tádž nevycházel ani pach, ani teplo — Stefan ji prozkoumal jako minerál a na srdce mu padla únava a rozum se vzepřel smrti. Potom se odvrátil a slzy mu polily tvář. . . Kdesi daleko byla jeho vlast,

kdesi daleko byla válka, on odevšad prchl a nadlouho, snad navždy se ukryl do této chudé pouště, v níž se již dávno kosti rozpadly v prach a prach rozvál vítr. On, vídeňský optik, vidí nyní jen přeludy, jen pomíjivé efeméry světa a života.

Stefan se probral ze svých myšlenek. Před ním stála a čekala Džumál, jež nepoznala nic než stesk, hlad a otrocký úděl, a přitom zůstávala živá, čistá a mírná. Rakušan ji zvedl do náruče a políbil ji na tmavé důvěřivé oči.

V noci odnesl Stefan zemřelou Zarrín Tádž daleko za hranice hlinité pouště a tam ji zakopal do hlubokého písku. Shora nasypal písečný kopec, ale ten mohl brzy rozvát vítr, a proto rakušský voják odpočítal ještě přesný počet kroků od stálého hranického znamení v poušti. Nechtěl, aby byl zapomenut člověk, třebaže mrtvý. Počet kroků si zapsal do svého notýsku.

Džumál usnula na témž místě, kde předtím zemřela její matka. Stefan ji vzbudil a odvedl žít do hliněné věže uprostřed pouště. Věděl, že Turkmeni se sem nyní tak brzy nevrátí, leda až skončí jedna válka v Evropě a možná začne druhá, ale do té doby on o samotě zemře.

Nazítří zanechal Stefan Džumál ve věži samu se zbytky jídla ze svého rance a vydal se na cestu sto verst odtud, na chívskou karavanní stezku ke studni Borkan.

Zůstal tam šest dní. Kolem přešly dvě karavany kupců, za nimi se táhli zloději a dezertéři, kteří se minili ukrytí u Kaspického moře. Stefan dělal všechno, o co si mu kdo řekl — opravoval boty, cestovní náčinu, mazal boláky velbloudům a mezkům, předváděl kouzla a vyprávěl bajky. Dostával za to skopové maso, rýži, cibuli, sirky a víno.

Devátého či desátého dne se obvykle vracel k Džumál na poušť s potravinami a s věcmi, které si vydělal prací. Jednou jí přivedl chorého mezka, vyřazeného z karavany, a Džumál ho vyléčila a vychovala k práci. Jindy zas přivezl dívce náhrdelník z aralských mušlí a políbil ji na rty. Džumál se nebránila projevům jeho citů, sama však necítila nic a nechápala, za co je možné muže milovat. Pamatovala se na zemřelou matku a na jiné ženy ze svého kmene — mnohé z nich, když jim umíral muž, si máčely vodou šat, předstírajíce pláč, ač měly oči suché.

8/ Zůstali spolu šest let. Poušť kolem hliněné věže ležela celá ta léta bez zvuku, bez života, planá jako Džumálín osud. Stefan Hrobec chodil jako dříve čas od času na karavanní stezku, karavan však nyní chodilo málo a jemu se jen zřídka podařilo vydělat půl pytle rýže či hubenou ovci.

Jedné stříbrné noci, kdy Stefan nebyl doma, zaslechla Džumál vzdálené výstřely. Vzala dýku, zápalky, malou zásobu rýže, sedla na mezka a rozjela se v tu stranu, odkud slyšela střilet. Jela celou noc a celý den až do večerního šera, aniž potkala živé duše, až mezek, znavený dlouhou cestou pustými horkými písky, odmítl jít dál. Džumál z něho slezla a táhla ho za uzdu vpřed, chtějíc potkat člověka nebo najít nějakou studnu.

Přenocovala na neznámém místě a ráno znovu vedla svého mezka dál, až kvečeru došla na malou poušť, na jejímž okraji stála studna s rumpálem a ovčím měchem. Džumál si načerpala vodu, voda však byla hustá a nakažená hnilobou — ve studni ležel mrtvý člověk nohama vzhůru a obrovské vypasené mouchy lezly po saxaulovém roubení studny. Mezek s hubou zpěněnou žízni se od burduku odvrátil; Džumál si proto utrhla podolek svého šatu a zapálila jej tak, aby kouř šel kolem mezkových nozder a on necítil chuť vody. Mezek začal pít a vypil celé tři měchy, až se přepil a ze zkažené vody pošel. Džumál nyní věděla, že i ona zítra zemře, a litovala jen, že bude ležet daleko od své matky.

V noci si na chvíli zdřímla a byla pak dlouho jako ve snách — zapomněla, že žije, chvílemi vstávala a chodila pouští, chvílemi si znovu lehala, pak zase utíkala, smála se a plakala, a celý čas vzpomínala na něco, co jí uplývalo z hlavy, co od ní odlétalo do šera noci a mizelo jak vzdálený výkřik a ona po tom vztahovala ruce.

V noci viděla ve snu tisíce lidí, kteří prchali pouští, a slyšela výstřely a křik. Chytila rychle dýku a běžela za nimi, dokud nepadla v slzách, zoufalá nad tím, jak je tady sama.

Jednoho dne se probudila klidná. Bylo chladno, měsíc jí svítil do tváře, kolem ní tiše rozmlouvali lidé — Atach Bába, Oda Kara a čtyři neznámí muži. Nedaleko v písku se pásli osedlaní koně, hořel tam malý oheň a nad ohněm se vařil kotlík s vodou.

Džumál vstala. Nikdo jí radostně nevítal a neviděl se, že je dosud živa — ti lidé patrně měli své vlastní těžké starosti. Oda Kara jí však podal úlomek placky a ona si všimla pušek, které

ležely vedle každého z nich. Ptali se jí, zda neviděla rudé, Džumál však neměla tušení, jaký význam má to slovo. Atach jí ale nevěřil.

„To ty nám otravuješ studny!“ rozkřikl se na ni.

„Já ne,“ řekla Džumál.

„Lžeš, ty špiónko, ty odporná grank,“ neuvěřil jí Atach Bába. „Všichni otroci jsou rudí.“

„Dejte mi napít,“ poprosila Džumál. „Voda v kotli vám utíká s párou.“

„Zítra se napiješ,“ pravil Atach Bába. „Tahle voda je pro tebe slaná.“

Muži pak pili čaj a vypili všechnu vodu z kotle. Džumál se od nich odvrátila a hněvem jí přešla všechna žížen.

K ránu všichni usnuli, kromě Oda Kary, který zůstal hlídat koně a zbraně. Rozpomenuv se, že Džumál je jeho žena, kterou kdysi koupil, přilezl k ní a ulehl vedle. Džumál ho mlčky pustila k sobě, a pak, když jí pevně objal a zaměstnal tím své ruce, chytila ho za dlouhý vous a vetkla mu do hrdla ostrou dýku. Oda Kara se místo křiku vzmožil jen na poslední tiché slovo a zemřel.

Džumál ze sebe svalila mrtvého muže a nadzvedla se a opřela o lokty. Všech ostatních pět mužů spalo, měsíc stál na ranním nebi a kolem byl volný čistý prostor. Džumál si řekla, že leží-li její matka-otrokyně mrtva na neznámém místě, pak nechť zahynou v píscích i všichni tito svobodní boháči.

Vstala, došla ke koním a nebojácně jim uvolnila spoutané nohy. Jednoho si však vzala s sebou, spicím mužům sebrala pušky, svázala je pečlivě k sobě a připevnila napříč sedla. Pak švihla koně a rozjela se dlouhým klusem po písečných pláních, svěží od jitrního vzduchu a plna nových sil, jako kdyby se napila rosy. Volní koně, dlouho nenapojení, se také rozběhli za ní a utkali jí v patách, doufajíc, že Džumál najde vodu.

Po dvou nebo třech hodinách jízdy se Džumál setkala s ruďarmejskou jízdni hlídkou, která jí zbraně vzala a žádala od ní informace o basmačské bandě Atach Báby.

9/ Od těch dob nebyla Džumál na poušti s hliněnou věží dlouho — deset let. Žila celou tu dobu v Ašchabádu a v Taškentu a vystudovala tady zemědělskou vysokou školu.

Džumál Tádž — vzala si jméno své zemřelé matky — se všude vyptávala po rakouském zajatci Stefanu Hrobci, ale o tom nebylo žádných zpráv. Dověděla se, že někde poblíž zaunguské prolákliny je malá rezervace vzácných starých rostlin a tam žije jediný člověk s puškou a se dvěma psy. A tam je patrně i ona hliněná věž a velká hlinitá poušť. Džumál však stále neměla dost času a rok od roku cestu odkládala.

Jednou na sklonku jara byla pověřena, aby našla místo pro pokusný ovocný sad hluboko v karakumské poušti. Přirozeně, že ovocnému stromu se bude lépe dařit na hlinité půdě než na eolických minerálních píscích. Džumál Tádž svlékla svou evropskou halenku a sukni, oblékla perský černý šat, hlavu si zahalila tenkým bílým šálem a ráno se vydala na koni sama z Ašchabádu. Měla dost podrobnou mapu pouště a vycetla z ní, kde může být velká hlinitá pláň. Nejdřív však zamířila do rezervace starých pouštních rostlin — zajímala se o to jako odbornice, která se narodila a vyrostla v poušti.

Pátého dne únavné cesty spatřila náhle modravou bánku věže se zlatým hadem a věčnou hlinitou poušť, prostírající se kolem. Koňova kopyta zazvonila na pevných plotnách hlíny jako na zledovatělé půdě; všude kolem vládl takový smutek, jako by nepřešla všechna ta léta a Džumál byla stále ještě malá a zamklá, nevěděla, co jsou města a řeky, neznala na světě nic než vítr, prozpěvující nad jejím prázdným srdcem.

Bylo poledne, májové slunce svítilo na celý Džumálín rodný kraj, hlinitý, velký a smutný. Dojela až k zapomenuté věži, vystavěné v dávných dobách. A v duchu si řekla: Poušť je velká, blízko ní je bohatá studna plná sladké vody, usadím se tady a založím sad — vždyť tady je přece má ubohá vlast. Potom vstoupila do věže. Dolní místnost byla stále tak nevlídná a pustá. Na kamenné dlážce se povalovala nečistota po jakýchsi lidech a rozmáčknutá jedovatá stonožka. V koutě ležela kostra člověka, pokrytá zbytky šatů, a jeho kosti byly vmáčkнутy dovnitř — buď byl zavražděn nebo zohaven po smrti. Džumál se ke kostře naklonila — kosti dávno vyschly, natočená lebka hleděla do zdi, několik žeber chybělo a hrudní koš byl zmáčkнут jako po úderu perliku. V cárech rakouské blůzy našla Džumál kapsu, avšak žádné známé papíry ani zápisník tam nebyly. Jen na zdi u východu z věže byl ještě německý nápis inkoustovou tužkou:

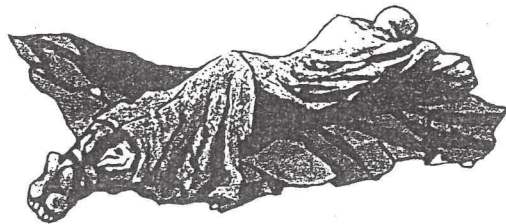
„Ty za mnou přijdeš, Džumál, my dva se shledáme.“

„Přišla jsem za tebou, a takhle se shledáváme,“ pravila Džumál nahlas, sama v dunivé věži, ukryta pod její klenbou.

Když potom z věže vyšla, objala celou poušť zrakem, aby zjistila velikost pozemku a rozlohu příštího sadu. Po několika verstách spatřila opodál, v píscích, plot z ostnatého drátu a zamířila k němu. Za plotem rostly vzácné byliny, v dále stál hlídačův domek a uprostřed ohrazeného místa bylo vidět tři ruské kříže nad hroby jakýchsi lidí a obyčejný přírodní balvan, postavený svise. Na kameni byl latinkou vytesán nápis: „Stará Džumál.“

Džumál slezla z koně, klesla na kolena před ostnatým drátem a zakryla si tvář perským šátkem. Nevěděla, co jiného by teď měla dělat. Vzpomněla si na slova, která o někom litostivě pronesla její zemřelá matka: „Ach, neštěstí mé je zlé, neboť ten, kdo odešel, se nikdy nevrátí zpátky.“

Když si pak Džumál sundala šátek z tváře, prohlédla si starou reliktní rostlinu, zvanou šedý kmen, která rostla u matčina kamene. Poznala ji podle kresby, názvu a z dětské paměti, avšak dřív její význam nechápala. Dojela tedy tam, kam chtěla dojet — tady byla ona rezervace vymírajících rostlin.

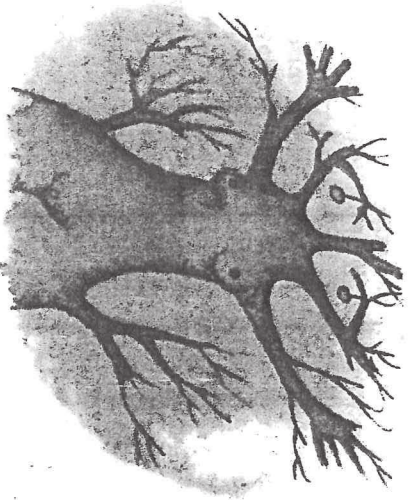

Slunce a stromy

Sláskou bývají vřadycky problémy, pro lásku dokáže leckdo dělat pěkné hlouposti, jeden vraždí, druhý skládá serenády, ale co má dělat taková třešeň, když se zamiluje, je to těžké, miluje slunce, jenže není jediná, o slunci sní hruška, břizka i osika, slunce miluje kdekdo, jablono i švestka o něm sní za dlouhých zimních večerů, slunce umí být mírné a něžné, ale dokáže se i pořádně rozpálit, je to zkrátka ideální milenec, proto všechny stromy jsou slunci častěji a častěji, je totiž jaro a stromy jsou plny velikého očekávání, oblékají si nové šaty, kouzelné šaty svěžích barev, růžové a světle zelené, všechno v pastelových barvách, přidají dokonce i kapku voňavky, a ejhle, slunce přichází a řadami stromů se nese šum obdivu, stromy jsou fascinovány leskem jeho elegance, slunce se tváří přívětivě, dívá se na stromy trochu svrchu, ví, že si to může dovolit, a skutečně, stromy šli láskou, snaží se obrátit na sebe pozornost, třešeň se zdobí třesničkami, višně višněmi, kaštan svými bílými náušnicemi, vypadá to opravdu půvabně a stromy čekají, když se slunce konečně rozhodne, atmosféra je nabitá žhavým citem, stromy na sebe žárí, ale dny jdou a nic se neděje, stromy jsou netrpělivé, uvažují, co by měly podniknout, jsme všechny v zeleném a to je asi chyba, říkají si, a tak jsou denně u švadelny, nešetří prostředky na šaty zbrusu nové a věřte mi, jedny jsou krásnější než druhé, žluté, oranžové, rudé, vypadá to nádherně, tolik barev dohromady, ale slunce pořád nic, chová se naopak spíš rezervovaně, je to k zbláznění, musí být, proba, nějaký způsob, jak na sebe upozornit, a tu došlane třešeň bláznivý nápad, odvážný nápad, z něhož se ostatním doslova zatáji dech, začne se docela nečekaně svlékat, odhazuje jeden list za druhým a ostatní jsou z toho bez sebe, osika se těse rozhořčením, kdo to kdy viděl, taková nestydatost, ale představte si, netrvá to dlouho a všechny stromy, jeden po druhém, se svlékají taky, láska je nádherná věc, pro lásku děláme hlouposti všichni, jeden jako druhý, třešeň je už docela nahá a usmívá se na slunce poněkud nervózním úsměvem plným rozpaků, ale představte si, slunce se

náhle tváří chladně, odchází a ani se neohlédne, to se přece nedělá, to není žádné chování, jenže kdo by se slunci mohl divit, není to nijak zvlášť pěkný pohled na tolik nahých stromů, je to jako v sauně, kde je plno bílé mlhy, která se pomalu rozpouští, tak jako láska, s kterou jsou věčné problémy.

Slipyš a maturitní otázka

Nikdo to nemá na světě lehké, kdeko si stěžuje, ale co má teprve říkat takový slipyš, který shodou okolností učí ve škole malé slipyše, učí je přírodopisu, a to je rána, v životě neviděl ani králíka, pochopte, je to slipyš, a teď si představte, že má žákům vysvětlit, jak vypadá pštros nebo žirafa, stojí na střupinku, potí se, je mu to nesmírně trapné, říká, pište si, žirafa má tři ozubená kola, licousy a poměrně malý zobák, a slipyši si dělají poznámky, nezdá se jim na tom nic divného, dělají si poznámky a přitom si šuškájí, posílají psaníčka, jedí, jedí docela klidně, všichni jsou slepi, nikdo nemůže nic vidět a učitel se plazí mezi lavicemi a ptá se, tak co, máte to, a přitom si myslí, co jim to tady vykládám, nejráději bych se propadl studem, už aby zvonilo, ale to ještě není to nejhorší, představte si, konečně se přiblíží maturitury a za stolem sedí pět starých slipyšů, všichni v černém, tváří se velice přísně a poslouchají, jak mladý slipyš koktá, pštros je opatřen kormídem s clonou proti sněhu a předseda zkoušební komise

pokrčí rameny, je nám líto, ale to, co tady povídáte, se týká mravenců, a mladý slipyš vidí, že maturita je v pekle, jde pryč, jde se občesit, staly se takové případy, mladý slipyš se jde občesit, venku je nádherně, maturitury se konají v nejkrásnějším období roku, všude je plno vůně, mladý slipyš nešťastně vzdychá, a jak tak vzdychá, je překvapen tou vůní, řekne tedy, ach, to je božská vůně, a květina, která stojí opodál, to vezme jako lichotku, je jaro, není-liž pravda, za chvíli si slipyš s květinou šeptají sladké nasmysly, kdo by se tomu divil, je jaro, mladý slipyš je zamilován docela slepě, jako pravý slipyš, a květina se na něho zamilované dívá, slipyš je mladý a šitřlý, květina na něm může nechat oči, a hle, květina na něm nechá svá modrá očka, není na tom nic zvláštního, láska dělá zázraky a mladý slipyš kritiči vidím, já doopravdy vidím, je to významná chvíle v jeho životě, a slipyš se dívá kolem sebe a ptá se, co je tohle a co je tamto, a květina říká, tohle je tráva a tamto pštros a to nahoře je slunce, a slipyš žasne, je jako u vyjevení, řekne, moment, má lásko, a plazi se rychle zpátky, jeho oči planou jako oči zvěstovatele, konečně je tady škola a mladý slipyš volá, pánové, všechno je nesmysl, tráva je něco jiného, než si ráče představovat, a pštros jakby smet, ale předseda zkoušební komise řekne, ticho, rušite úřední akt, a všichni přítomní mu dávají za pravdu, neboť maturitury právě slavnostně končí, slipyši hymna se nese prostorem, rodiče mají v očích slzy dojetí a mladí slipyši si v duchu říkají, vzdělání je veliký závazek, proti bludům musíme bojovat na každém kroku.

James THURBER

jednorožec v zahradě

Za slunečného jitra seděl si jednou jeden člověk doma v koutku u snídaně, a když zvedl oči od míchaných vajec a podíval se do zahrady, uviděl bílého jednorožce se zlatým rohem, jak se tam spokojeně pase na růžích. Člověk se sebral a šel do ložnice za manželkou, která ještě spala, a vzbudil ji. „V zahradě je jednorožec,“ oznamoval jí. „A žere růže.“

Manželka otevřela jedno oko a nevraživě se na něho podívala. „Jednorožec je přece zvíře z mytologie,“ řekla a obrátila se k němu zády.

Člověk šel pomalu po schodech dolů a do zahrady. Jednorožec tam ještě pořád byl; zrovna si pochutnával na tulipánech. „Pocem, jednoroháčku,“ zavolal na jednorožce ten člověk a utrl lilií a dal mu ji. Jednorožec ji s vážným výrazem sežral. Se srdcem, jež se dmulo radostnou pýchou — neboť v jeho zahradě byl jednorožec —, šel člověk opět nahoru za manželkou a znovu ji vzbudil. „Ten jednorožec sežral lilií,“ pravil.

Jeho žena se posadila na posteli a chladně si ho změřila. „Tobě přeskočilo,“ utrla se na něho, „a já tě dám zavřít do cvokárny.“

Ten člověk nikdy moc nemiloval výrazy, jako že někomu „přeskočilo“ nebo slovo „cvokárna“ — a o to méně se mu ta slova zamlouvala onoho zářivého jitra, kdy byl v jeho vlastní zahradě jednorožec, a tak se nad tím na chvíli zamyslel. „Jo, to uvidíme,“ prohlásil. Zamířil ke dveřím. „Uprostřed čela má zlatý roh,“ dodal ještě. Pak se zase vracel do zahrady, dívat se na jednorožce; ale jednorožec zatím zmizel. Člověk se posadil mezi růže a usnul.

Jakmile manžel vystrčil paty z domu, jeho žena vstala a co nejrychleji se oblékla. Byla rozrušená a v očích jí zlověstně blýskalo. Zatelefonovala na policii a zatelefonovala psychiatrovi; řekla jim, aby si pospíšili a honem k nim přijeli a přivezli svěrací kazajku. Když policie a psychiatr přijeli, posadili se do křesel a s velkým zájmem si ji začali prohlížet. „Můj manžel viděl dnes ráno jednorožce,“ oznamovala jim. Policisté se podívali na psychiatra a psychiatr se podíval na policisty. „Říkal mi, že sežral lilií,“ pokračovala. Psychiatr se podíval na policisty a policisté se podívali na psychiatra. „A říkal mi taky, že má to zvíře uprostřed čela zlatý roh,“ dodávala. Psychiatr rozvážně pokynul a policisté se vymrštili z křesel a chopili se ženy. Dalo jim to velikou práci, než ji zkontrolovali, protože se s nimi pustila do strašlivé rvačky, ale nakonec ji přec jen přemohli. Právě v okamžiku, když jí oblékali svěrací kazajku, vrátil se manžel do domu.

„Říkal jste manželce, že jste viděl jednorožce?“ zeptali se policisté.

„Samozřejmě že ne,“ odpověděl manžel. „Jednorožec je přece zvíře z mytologie.“

„To jsem chtěl vědět,“ řekl psychiatr. „Odvedte ji. Je mi líto, vážený pane, ale vaší paní zřejmě zuří na cimbuří.“

A tak ji odvedli, přestože nadávala a ječela, a zavřeli ji do ústavu.

Manžel si pak již do konce života žil spokojeně.

Naučení: Neříkej hop, dokud manželovi skutečně nepřeskočilo.

ERICH KÄSTNER

OPRAVDICKÁ HISTORKA

Předpoklady, které připouštějí nutně jen jediný závěr, nazývají se, jak ochotně potvrdí každý středškolač ve výslužbě, premisy. Následující skutečná příhoda má premisy dvě. Předně: Umění a skutečnost jsou dnes v situaci, kdy se spojují v nejpodivuhodnějších chemických sloučeninách. Za druhé: Tyroláci jsou veselí. Subjekt druhé premisy lze libovolně rozšířit. Ale v případě, který mám na mysli a který mi vyprávěla jedna nám všem známá herečka, jde právě o Tyroláky. Skutečnou příhodu nemá člověk ředit fantazií — deset kapek na litr skutečnosti. Co tu budu vyprávět, je napančovaná pravda.

Nedávno — v roce 1948 — natáčel se v Tyrolích film. Film byl, jak se sluší a patří, „z nedávné minulosti“. Protože film byl z nedávné minulosti, to jest protože se odehrával za třetí říše, potřebovali několic SS-manů. Protože opravdoví SS-mani už nejsou a protože bylo po ruce málo opravdových herců, vyhledal režisér mezi vesnickými krasavci osm nejkrásnějších, nejnádhernějších, nejatletičtějších, největších, nejzdravějších, nejmůžnějších, dal jim u kostýmů ušít skvostné černé uniformy, a použil obojímho, krasavců i uniforem, pro natáčky v exteriérech. Spokojenost byla na obou stranách veliká. Obyvatelé Alp mají totiž přirozený sklon — řekněme k herectví. Jezuitské barokní divadlo, selské scény — rozkoš

z převětlování a příslušné vlohy mají zdejší lidé v krvi.

Když jednou nastala pauza v natáčení, snad bylo zrovna na nebi moc nebo málo mraků, odkráčelo osm falešných SS-manů směrem k hospodě. Tyrolské domácí víno je velice krásná věc. Filmová gáže taky. Těch osm tušilo jisté možnosti. Jak tak krátili, jel proti nim autobus, který tam nahoře udržuje dopravu a civilizaci. A protože Tyroláci jsou veselí, postavilo se naších osm SS-manů vehiklu do cesty. Autobus zastavil. Jeden z těch osmi rozrazil dveře a zařval: „Všichni ven!“ A druhý kouká, jak rozzechvělí cestující lezou ven, a povídá: „Tak sme tu zasejci!“ Nevím, jestli mám tu větu foneticky správně. Ten druhý chtěl zkrátka vyjádřit skutečnost, že se vrátily SS a třetí říše.

Nic nepředčí vrozenou potřebu přetvářovat se a nadání adekvátní této potřebě. Vystoupení působilo tak autenticky, že se cestující roztřepali, až to bylo přímo slyšet. Těch osm začalo klást drsné otázky, prohlížet náprsní tašky a vizitovat doklady. Vždyť Tyrolsko patří k Rakousku a Rakousko má jak známo už zase pasy. Zatímco tedy těch osm vzorně dávalo k lepšímu svou hereckou bravuru, přicházel po cestě pan režisér, viděl tu neplechu, umravnil své filmové SS-many, poslal je do hostince, kam přece tak jako tak mířili, a omluvil se cirka tisíckrát pobledlým cestujícím, kteří nervózně postávali na silnici a brebentili.

Jednomu z nich se režisér musel omluvit dokonce vevnitř v autobuse. Byl to starý, churavý pán, ten poslední cestující. Nemohl strachem ani vystoupit.

Pocházel odtamtud z kraje. Býval tím, čemu se dneska říká „odpůrce třetí říše“. Svého času to příležitostně projevil a následkem toho se musel seznámit s SS. Teď tady seděl, na smrt bledý, v koutku, neschopen pohybu, němý, zděšený, obraz bídy. „Ale milý pane,“ řekl filmový režisér, „uklidněte se přece, prosím vás. Točím film z nedávné minulosti, víte. Na to je třeba SS-manů. Scéna, kterou jste právě zažil, nemá nic společného ani s filmem, ani se skutečností. Bylo to uličnictví, nic jiného. Hoši jsou rošťáci, mládež dneska nemá vychování, a neberte to přece tak tragicky. Jsou to neškodní, čiperní lyžařští instruktoři a pastevci tady z vesnice!“

Tu starý, popelavý pán trošičku zavrtěl hlavou a tiše povídá: „Měl jsem s SS-many tady v kraji párkrát co dělat, pane režisére. Vybral jste si dobře, pane režisére. Jsou to... oni!“

TEXTY PRO KA

Upřímně mě mrzí, že jsme přišli o společné procitování a promýšlení tématu ŘEČ TĚLA; vím skoro nabeton, že bychom si užili. Nedá se svítit. Posílám aspoň jeden text – výtah z odborné eseje amerického antropologa **Horace Minera** „*Body Ritual among the Nacirema*“, napsané v roce 1956 – jehož přečtení a zvážení budiž vyvrcholením vaší snahy, co se KA týče.

Do 1.5. mi prosím pošlete **několikařádkové subjektivní pozastavení** nad dotyčným textem.

VŠEM milým a milým:

Připojené povídky a esej přijměte namísto přípitku na (skoro)rozloučenou. Přeju úspěch u maturit i po nich, ve věcech důležitějších.

TĚLESNÉ

RITUÁLY

KMENE

NACIREMA

Naciremové jsou málo známým severoamerickým kmenem, který obývá oblast sousedící na severu s územím kmene Krí a na jihu s územím kmenů Jakí, Tarahumare, Karib a Aravak.

Magické praktiky Naciremů jsou příkladem extrémního lidského chování. Jejich kulturu charakterizuje vysoce vyvinuté tržní hospodářství ; muži i ženy tráví mnoho času hospodářskými činnostmi, zbytek v obřadech, v nichž spotřebovávají i část plodů těchto činností. Ohniskem obřadní aktivity je lidské tělo, jehož vzhled a zdraví je hlavním předmětem zájmu v životě Naciremů. Na tom pravda není nic neobvyklého – jedinečné jsou však zvláštní obřady, mající za cíl změnit lidské tělo – jeho barvu, pach i tvar – a s nimi spjatá životní filosofie.

Celý společenský systém Naciremů spočívá na představě, že lidské tělo je ošklivé a přirozeně tíhne k slabosti a nemoci. Jedinou nadějí pro člověka odsouzeného k životu v takovém těle představuje odvracení nežádoucích jevů prováděním pozoruhodných očišťovacích obřadů. Každá domácnost Naciremů má zvláštní svatyni, zasvěcenou tomuto účelu. Mocnější jedinci jich mají ve svém domě víc – bohatost domu je doslova měřena počtem takových obřadních středisek v něm. Svatyně bohatších příslušníků kmene mají stěny z kamene, svatyně chudších jsou obloženy kameninovými destičkami.

Obřady v těchto svatyních nemají charakter rodinný, nýbrž soukromý a tajný. Hovoří se o nich pouze s vlastními dětmi, a to jen během období, kdy jsou do těchto obřadů zasvěcovány.

Ústředním bodem svatyně je schránka, zabudovaná do její zdi. V ní jsou uložena četná kouzla a lektvary, bez nichž by naciremský jedinec nemohl dál žít. (Tato kouzla vyrábějí medicinmani, od nichž je lze získat za určitou protihodnotu.)

Po použití není zbytek medicíny vyhozen, nýbrž pečlivě uložen ve zmíněné schránce. Na každou nemoc se používá specifický lék, přičemž nemocí – ať skutečných, či domnělých – je u Naciremů spousta – proto je schránka stále přeplněna. Kouzelných balíčků je tolik, že si lidé často nepamatují jejich účel, a bojí se je znovu použít. Zároveň však nejspíš věří, že přítomnost starých léků ve schránce

nějakým způsobem ochraňuje uctíváče, který před schránkou provádí očišťovací tělesné obřady.

Pod schránkou je nádobka na rituálně očištěnou (posvátnou) vodu, kterou dodávají kněží z místního Vodního chrámu ; touto vodou se uctíváč po vstupu do svatyně omývá. Denně se zde vystřídají postupně všichni členové rodiny.

Naciremové jsou téměř patologicky fascinováni ústy, k nimž chovají posvátnou úctu a jejichž stav má prý nadpřirozený vliv na všechny společenské vztahy v kmeni. Naciremové věří, že kdyby neprováděli zvláštní obřady očišťování úst, zuby by jim vypadaly, dásně stále krvácely, čelisti se scvrkly, přátelé postiženého jedince by jej opustili a partneři zavrhli. Věří rovněž, že mezi stavem ústní dutiny a charakterem člověka existuje úzký vztah – například obřadní omývání úst prý podporuje jeho mravní sílu.

Součástí každodenního obřadu očišťování těla je i očišťování úst, během něhož si jedinec vloží do ústní dutiny malý svazeček kančích štětín spolu s určitou kouzelnou trestí a ve vysoce ritualizované sérii gest jím v ústech pohybuje.

Vedle každodenního provádění soukromého očišťovacího obřadu Naciremové jednou až dvakrát ročně vyhledají takzvaného Svatého muže úst, což je magii praktikující specialista, co do prestiže v kmeni stojící hned pod medicinmanem. Svatý muž úst vlastní působivou sadu nástrojů : jakési vrtáky, šídla, bodce a háčky, jimiž vymítá zlo z pacientových úst sotva uvěřitelným obřadním trýzněním. Otevře pacientova ústa a s pomocí výše uvedených nástrojů zvětší všechny otvory v zubech vzniklé ; do nich pak vloží kouzelný materiál. Pokud v zubech žádné přirozené otvory nejsou, prostě je v jednom i více zubech vydlabe, aby mohl nadpřirozenou hmotu aplikovat.

Účelem této „péče“ je zastavit rozklad v ústech pacienta, a zajistit mu tak přátele. To, že se lidé k Svatému muži úst každoročně vracejí navzdory tomu, že se jim zuby kazí dál, ukazuje na extrémně posvátný a v tradici pevně zakotvený charakter tohoto obřadu.

Ze zaujetí, s nímž Svatý muž úst dloube šídlem do obnaženého nervu, by bylo možno soudit na jistou míru sadismu. Pokud by se tato hypotéza prokázala, objevil by se velmi zajímavý společenský

vzor, neboť většina populace naopak vykazuje sklony jasně masochistické.

Zvláštní součástí každodenního očišťovacího obřadu, vyhrazenou pouze mužským příslušníkům kmene, je rituální škrábání a drásání povrchu tváře zvláště k tomu účelu vyrobeným ostrým nástrojem.

I ženy mají svůj specifický obřad, který však provádějí jen asi čtyřikrát za lunární měsíc. Nízkou frekvenci ovšem dohánějí barbarstvím, s nímž přitom postupují : součástí obřadu je takřka hodinové pečení hlavy v něčem, co připomíná malou pícku.

Vážněji nemocní musí být léčeni složitěji medicinmany v jejich chrámu, zvaném *látipš*. Zdejší obřady jsou nesmírně drsné : je takřka zázrakem, že valná část skutečně nemocných takovou léčbu vůbec přežije. Malé děti, které dosud nejsou zcela indoktrinovány, se sem bojí vstoupit, ale dospělí jsou žádostivi toto očištění podstoupit – pokud si to mohou dovolit. Do chrámu totiž není nikdo vpuštěn bez cenného daru strážcům – i kdyby byl sebemocnější. Rovněž po obřadu, před propuštěním z chrámu, obvykle něco daruje.

V chrámu je prosebník nejdříve svlečen donaha. Ve všedním životě se Naciremové vyhýbají odhalování těla a přiznávání jeho přirozených funkcí : myjí se a vyměšují jen v soukromí své svatyně, jde o ritualizovanou součást očišťovacího obřadu, jemuž není přítomen ani nejbližší partner. Po vstupu do *látipš* tudíž nastává psychologický šok : jedinec náhle ztrácí tělesnou intimitu, octne se úplně nahý a musí se (dokonce za asistence zvláštních „kněžek“, jež jsou jakousi obdobou vestálek) vyprázdnit do posvátné nádoby. Jeho exkrementy jsou pak medicinmanem užity k určení povahy a dalšího průběhu nemoci.

Následuje několikedenní trýznění : vysoce trénované „kněžky“ prosebníka vždy ráno vzbudí a bolestivě převalují jeho tělo po tvrdém lůžku a omývají je ; jindy vkládají do jeho úst kouzelné hůlky nebo ho nutí jíst údajně léčivé substance. Čas od času přijdou medicinmani a vrazí pacientovi do těla posvátné jehlice.

Skutečnost, že tyto obřady často neléčí, ale naopak mohou člověka i zabít, nikterak neumenšuje víru Naciremů v jejich blahodárnost a v moc medicinmanů.

Jiným typem magického léčitele u Naciremů je takzvaný Naslouchač, který má schopnost vyhnat zlé duchy z hlavy očarované osoby. Podle tamní víry mohou rodiče očarovat své vlastní děti. Zvláště matky během zasvěcování do očišťovacích obřadů často nevědomě uvalí na své dítě kletbu. Protikouzlo Naslouchače je pozoruhodné tím, že nebývá spjato s žádným zvláštním obřadem : pacient prostě sdělí Naslouchači všechny své starosti a úzkosti, na které si vzpomene (Naciremové přitom projevují obdivuhodnou paměť : jsou schopni si vybavit frustrující zážitky z kojeneckého období, a jsou jedinci, kteří si vzpomenu i na traumatické zážitky při porodu) a Naslouchač se snaží kouzlo magicky zrušit.

Některé magické praktiky Naciremů vycházejí z jejich estetického cítění, ale takřka všechny se zakládají na pronikavé averzi k lidskému tělu a jeho přirozeným funkcím. Často se provádí rituální půst mající za cíl zhubnutí, nebo jsou naopak pořádány slavnostní hostiny vedoucí ke ztloustnutí.

Velký význam se přisuzuje velikosti a tvaru ženských prsů. Obecná nespokojenost s jejich vzhledem se projevuje ve skutečnosti, že ideální tvar je prakticky mimo rozsah přirozených možností. Vyskytne-li se žena postižená takřka nelidskou hypertrofií prsů, je tak uctívána, že se slušně uживí prostě tím, že putuje z osady do osady a dovoluje soukmenovcům, aby si ji za protihodnotu prohlíželi.

Rovněž další přirozená tělesná funkce – rozmnožovací – je vykázána z veřejného života. Pohlavní styk je v konverzaci tabuizován. Ženy často vyvíjejí úsilí vyhnout se těhotenství (užíváním magických prostředků či omezením styku na určité lunární fáze), takže k početí dochází vskutku poměrně vzácně. Těhotné ženy se často oblékají tak, aby svůj stav skryly. Porod probíhá tajně, bez asistence přátel a příbuzných, a některé ženy své děti ani nekojí.

Naciremové jsou posedlí magií. Stěží lze pochopit, jak mohli pod břemeny, která si sami naložili, přežít dodnes. Nicméně jak píše slavný antropolog Bronislaw Malinowski :

„Když shlížíme zdaleka a z vysoka, z výšin bezpečí naší rozvinuté civilizace, připadá nám magie surová a nesmyslná. Avšak bez její pomoci a vedení by náš předek nezvládl své životní problémy tak, jak se mu to podařilo, a ani by nepokročil k vyšším stadiím civilizace.“